

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра міжнародного, цивільного та комерційного права

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**ДОГОВІРНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ
З НАДАННЯ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ**

студента 2 курсу бм групи
спеціальності 081 «Право»
спеціалізації
«Цивільне право і процес»

Саєнко Аліни Владиславівни

Науковий керівник

к.ю.н.

Ільченко Ганна Олександрівна

Гарант освітньої програми

д.ю.н.

Примак Володимир Дмитрович

Київ 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СТРАХОВИХ ПОСЛУГ	
1.1. Поняття та ознаки страхових послуг	7
1.2. Види страхових послуг	17
РОЗДІЛ 2 ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У СФЕРІ СТРАХУВАННЯ	
2.1. Поняття та особливості договору страхування	27
2.2. Особливості договірних зобов'язань зі страхування майна	32
2.3. Особливості договірних зобов'язань зі страхування відповідальності.....	42
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	57

ВСТУП

Актуальність теми. Однією із вагомих умов є функціонування якісного страхового ринку, що сприяють підвищенню благополуччя кожної людини та економічного зростання підприємств, та розвитку держави загалом. Розвинута сфера страхових послуг характеризується різноманіттям страхового продукту, відкритістю та доступністю страхової послуги через використання сучасних інформаційних-телекомунікаційних технологій.

На сьогодні український страховий ринок знаходиться на стадії розвитку, долаючи ряд проблем та протиріч, набуваючи пріоритетного значення в соціально-економічному аспекті політики держави.

Різні сфери нашого життя постійно піддаються ризикам різного характеру пов'язаних з природними, економічними та соціальними змінами, що спричиняють вплив на потребу у захисті, як фізичних, так і юридичних осіб.

Своєчасне реагування на такі прояви ризикових ситуацій сприяє сталому соціально-економічному зростанню осіб, що потребують захисту. Тому, роль страхової послуги у системі страхування неможна недооцінювати, так як вона безпосередньо впливає на економічні процеси в державі.

Звичайно, що кожний господарюючий суб'єкт має зацікавленість у збереженні та примноженні свого капіталу. Ріст попиту на страхові послуги зростає паралельно та пропорційно до масштабів і темпів розвитку економіки та активності громадян. Наявність розгалуженої системи страхових послуг сприяє захисту майнових та особистих інтересів фізичних і юридичних осіб.

Нормативну базу роботи складають Конституція України, Господарський кодекс України (далі – ГК України), Цивільний кодекс України (далі – ЦК України) та закони України: «Про страхування» «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг» та інші.

Правове регулювання страхової діяльності та страхових послуг досліджувалися багатьма науковцями, серед яких О. Вовчак [31], О. Гаманкова [32], Т. Говорушко [34], Г. Ільченко [38], О. Колотило [41], Н. Кузнєцова [48], Ю. Кулина [42], В. Луць [43], Н. Міловська [45], В. Никифорак [50], М. Панченко [51], Н. Пацурія [52], А. Полчанов [55], В. Резнікова [61], Т. Сива [62], Р. Сobotник [63], І. Фисун [69] та інші.

Мета дослідження. Автор випускної кваліфікаційної роботи ставив за мету на основі правового аналізу вітчизняного законодавства з'ясувати особливості нормативно-правового регулювання договірних зобов'язань з надання страхових послуг, прийти до висновків теоретичного характеру та розробити рекомендації щодо вдосконалення чинного законодавства України у сфері страхування.

Для досягнення мети були поставлені такі **завдання**:

- дати правову характеристику поняттю страхової послуги та виділити її ознаки;
- дослідити види страхових послуг;
- надати визначення та виявити особливості договору страхування;
- виявити недоліки, суперечності, прогалини, колізії в законодавстві України, які стосуються особливостей договірних зобов'язань зі страхування майна;
- окреслити нові тенденції правового регулювання відносин, пов'язаних з особливостями договірних зобов'язань страхування відповідальності.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають в процесі реалізації договірних зобов'язань з надання страхових послуг.

Предметом дослідження є договірні зобов'язання з надання страхових послуг.

Методи дослідження. У випускній кваліфікаційній роботі використано комплекс методів наукового пізнання: загальнонаукові (історичний, методи комплексного, формально-логічного, структурно-функціонального та синтезу), а також спеціально науковий метод (формально-юридичний). Зазначені методи застосовувались при дослідженні матеріалу до першого розділу роботи. При написанні основної частини розглядалися теоретичні та методологічні аспекти досліджуваної проблеми. Теоретичне обґрунтування, суть, значення, класифікаційні характеристики, історія та тенденції розвитку страхових послуг, здійснювались на основі історичного методу. На основі аналітичного огляду літературних джерел з предмета наукового дослідження та критичного аналізу різних наукових поглядів, застосовуючи формально-логічний та структурно-функціональний методи здійснилася класифікація страхових послуг, визначені основні фактори впливу на стан і розвиток досліджуваного об'єкта тощо. За допомогою синтезу все наявне знання об'єднується в одне ціле, на основі закономірностей, норм права та особистих досліджень сформульовані, основні понятійні категорії страхової діяльності.

У другому розділі за допомогою аналізу матеріалів судової практики на основі формально-юридичного методу здійснено з'ясування істотних умов договору страхування. Метод комплексного аналізу допоміг виявити стійкі структурні зв'язки між різними видами страхування та страховими послугами.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному дослідженні основних засад правового регулювання договірних зобов'язань з надання страхових послуг, проведення аналізу чинного законодавства стосовно правового регулювання укладення договорів страхування в електронній формі за допомогою мережі Інтернет, а також встановлення сутності понять «послуга», «страхова послуга» та визначення різновиду страхової послуги добровільного та обов'язкового страхування.

Окремі положення випускної кваліфікаційної роботи викладено у статті «Особливості укладення договору страхування в електронній формі», що опублікована у збірнику наукових статей «Цивільне та комерційне право: виклики сьогодення». К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2020.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що їх зміст у багатьох аспектах доповнює наукові знання з історії розвитку та функціонування інституту страхування. Зібраний матеріал і узагальнення можуть бути використані для підготовки узагальнюючих праць, при підготовці лекційних занять та спецкурсів у вищих навчальних закладах, а також для вдосконалення нормативно-правової бази та усунення прогалин чинного законодавства у сфері правового регулювання страхової діяльності.

Структура випускної кваліфікаційної роботи обумовлена метою і предметом дослідження та авторським підходом до розгляду обраної теми.. Випускна кваліфікаційна робота складається із вступу, двох розділів, які включають в себе п'ять підрозділи, висновків та пропозицій, списку використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 66 сторінок, із яких основна частина роботи займає 56 сторінки. Список використаних джерел складається з 70 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СТРАХОВИХ ПОСЛУГ

1.1. Поняття та ознаки страхових послуг

Сфера послуг перебуває у постійному розвитку та удосконаленні, так як охоплює широку сферу господарської діяльності, яка забезпечує функціонування людини та суспільства в цілому. З розвитком ринкових відносин в Україні з'являються нові різновиди товарів та послуг. Цей процес є взаємопов'язаний, чим більше суб'єктів господарювання, тим більший ринок товарів та послуг. Як результат, збільшується кількість цивільно-правових відносин, предметом яких є зобов'язання в сфері надання послуг, у тому числі й страхових.

Сфера послуг займає вагомий сегмент ринку та постійно генерує нові види послуг, які відповідають запитам сучасних споживачів. Загалом послугу, можна віднести до невиробничої сфери господарської діяльності, що виникає на основі цивільно-правового договору між особами, які надають послуги і споживачами.

Розвиток страхової діяльності супроводжується наданням все більшої кількості та видів страхових послуг. Враховуючи у сучасній доктрині багатоманітність наукових поглядів та неоднозначність закріплених у законодавстві визначень поняття «страхової послуги», виникає потреба у встановленні сутності страхової послуги через розкриття її поняття та ознак.

У вітчизняній доктрині більшість визначень, які стосуються поняття послуг, розглядають її, як «діяльність» або «процеси», які сприяють реалізації інтересу та вигоди або матеріального блага особи, яка її споживає. При дослідженні проблем цивільно-правового регулювання відносин з надання посередницьких послуг, в тому числі і страхових послуг, Васильєва В.А.

спирається на думку американських вчених, Стефана Варго та Роберта Леша, які визначають, що послуга є індивідуальними та організаційними ресурсами, у вигляді спеціалізованих навичок та знання (тобто компетенції), які застосовуються для створення тих самих благ. Відповідно, спеціалізовані компетенції (навички та знання) через вчинки, застосовуються через процеси та дії на благо інших осіб [30, с. 346].

Особливої уваги потребує ґрунтовний аналіз концепцій сутності категорії «послуга». В.В. Резніковою були систематизовані 9 груп концепцій: 1) концепція, прибічники якої (Ю.Х. Калмиков, С. Ємельянчик, Д. Степанов) визначають сутність послуги через діяльність (дію); 2) концепція, прибічники якої (Е.Н. Романова, С.С. Алексєєв, Н.П. Індюков, М.В. Кротова, О. Красавчиков та ін.), підтримуючи у цілому першу концепцію, визначають послугу як результат діяльності або ж розкривають її сутність через результат діяльності; 3) концепція, за якою сутність послуги виводиться через сукупність (нерозривну єдність) діяльності та її результату (Т.Л. Левшина, Ю.В. Романець та ін.); 4) концепція, за якою послуга визначається як діяльність, що не має уречевленого результату (О.С. Іоффе, Є.Д. Шешенін та ін.); 5) концепція, за якою послуги протиставляються роботам за критерієм відсутності уречевленого результату; 6) концепція, що визначає сутність послуги через аналіз сутності потреби та блага; 7) концепція, за якою послуги визначаються як будь-які функції, пов'язані безпосередньо або опосередковано із задоволенням особистісних потреб, але безпосередньо не спрямовані на виробництво будь-яких предметів; 8) концепція, за якою сутність послуги розкривається через поняття економічних відносин та/або правовідносин; 9) концепція, за якою сутність послуги розглядається через тлумачення її як зміни у стані інституціональної одиниці [61, с. 62].

Що стосується нормативного визначення поняття «послуга», то Цивільний кодекс України (далі - ЦК України) з 2003 року виділив послуги як

об'єкт цивільних прав (ст. 177 ЦК України), при цьому давши легальне визначення договору про надання послуг та закріпивши загальні положення про такий договір (глава 63 ЦК України «Послуги. Загальні положення»). Положення цієї глави можуть застосовуватися до усіх договорів про надання послуг, якщо це не суперечить суті зобов'язання. Але окремого визначення, яке б розкривало зміст послуги, у ЦК України не міститься.

А.В. Устінський аналізуючи зміст ст. 901 ЦК України «послугою» вважається певна дія або діяльність, яку одна сторона (виконавець) зобов'язується здійснити за завданням другої сторони (замовника), а замовник зобов'язується оплатити виконавцеві послугу, якщо інше не встановлено договором. Як впливає зі змісту ст. 901 ЦК України, у договорі про надання послуг вказівка на настання певного результату відсутня, його предметом виступає саме діяльність виконавця, благо, яке має нематеріальний характер і є невіддільним від діяльності [67, с. 45].

У свою чергу, згідно з п. 17 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про захист прав споживачів» «послуга» - діяльність виконавця з надання (передачі) споживачеві певного визначеного договором матеріального чи нематеріального блага, що здійснюється за індивідуальним замовленням споживача для задоволення його особистих потреб [1]. Необхідно зауважити, що дані визначення не містять ознаки, які притаманні послугам і за якими можна було б відрізнити безпосередньо послугу від роботи.

Необхідно відзначити, що кожний підхід до визначення поняття «послуга», хоч і має свої недоліки, але завдяки науковому дослідженню змісту кожного окремо і відносячи ці поняття «послуги» до певної концепції, дає змогу всебічно розкрити суть «страхової послуги». Так, як предметом даного дослідження є визначення сутності страхової послуги, буде логічним на основі вищевикладеного сформулювати власне визначення: послуга – комплексний процес, який поєднує корисну дію, яка здійснюється на основі зобов'язання та

спрямована на задоволення потреб та блага, яке може мати, як матеріальну та і нематеріальну форму і є об'єктом цивільно-правових зобов'язальних відносин.

Дослідивши основні засади поняття послуга та враховуючи наведені вище підходи до визначення поняття «послуга», можна перейти до встановлення суті поняття «страхова послуга».

На думку Ільченко Г.О. «страхова послуга» це сукупність дій боржника (страховика), спрямованих на задоволення майнових та немайнових інтересів споживачів страхових послуг у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування, за рахунок грошових коштів, зібраних до фондів страховика шляхом сплати страхувальниками страхових платежів та отримання страховиком інших доходів від розміщення, інвестування чи іншого використання грошових коштів у цих фондах [38, с. 61-62]. Можна погодитись з вищевикладеною думкою, адже в даному випадку страхова послуга розглядається в контексті сукупності дій, які розкриваються в процесі її надання. Такий погляд ґрунтується на синхронності (паралельності) наданні страхової послуги та матеріальної компенсації.

У свою чергу, Вовчак О.Д. під страховою послугою розуміє договірну послугу на визначених умовах, яка полягає у здійсненні відшкодування матеріальних збитків, понесених особою, яка є учасником договірних відносин. При цьому оплата страхової послуги має безумовний характер, а надання самої послуги (відшкодування шкоди) – умовний характер і залежить від обговорених заздалегідь умов, що формують страхове зобов'язання [31, с. 123]. На нашу думку, використання терміну «відшкодування збитків» не є коректним, оскільки використовуються у контексті цивільної відповідальності. Натомість, відносини сторін у договорі страхування базуються на договірних та добровільних засадах і не передбачають відшкодування збитків зі сторони страховика. Мета надання та споживання страхової послуги носить компенсаційний характер у розмірі визначеному договором страхування.

Т.В. Сива вважає, що поняття «страховий продукт», «страхова послуга» є взаємозалежними та невіддільними. Клієнт страхової компанії не може отримати страхової послуги без страхового продукту. Страхові послуги – кінцевий результат діяльності страхової компанії щодо задоволення потреб клієнтів, пов'язаних із захистом їх майнових й особистих інтересів. Терміни «страховий продукт», «страхова послуга» є близькими за своїм економічним змістом, відмінність полягає тільки в тому, з позиції кого, страхової компанії (страховика) чи клієнта (страхувальника), їх розглядати. Відносини купівлі-продажу між страховиком і страхувальником – є результатом того, що страхувальник отримує страхову послугу. Тому у термінах «страхова послуга», «страховий продукт» не вбачається принципової різниці [62, с. 296]. На нашу думку, таке ототожнення не зовсім доречне, оскільки послуга – це процес, який може мати одну дію, а «продукт» має комплексний характер у складі якого має бути як мінімум дві послуги та /або послуга та товар.

Міловська Н.В. вважає, що страхова послуга – це сукупність дій страховика щодо надання страхового захисту майнових інтересів фізичних та юридичних осіб шляхом прийняття на страхування ризику в межах страхової суми та здійснення страхової виплати (страхового відшкодування) у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування [44, с. 188]. Дане визначення базується на встановленні мети страхування, а саме захисті інтересів фізичних чи юридичних осіб і ця мета реалізується незалежно від того – довелося страховику здійснити страхову виплату (страхове відшкодування) чи ні.

Що ж стосується нормативного визначення «страхової послуги», то, на жаль, воно відсутнє. Так, Закон України «Про страхування» [16] у другій статті, опосередковано зазначає на можливість надання послуг при здійсненні страхової діяльності на підставі цивільно-правових договорів. Також, обмежує увагою визначення «страхової послуги» і Постанова від 18 грудня 1996 р. №

1523 «Про порядок провадження діяльності страховими посередниками» [22] спираючись на суб'єктивний склад страхового посередництва та оперуючи лише термінами «агентська діяльність та брокерська діяльність».

Вивчення основних ознак «послуги», дають змогу на основі їх дослідження встановити специфічні ознаки «страхової послуги».

У роботах Міловської Н.В. [44, с. 184] та Ільченко Г.О. [38, с. 45] проведене комплексне дослідження поглядів сучасних цивілістів-науковців, стосовно ознак послуг. Так, характерними ознаками послуги, як наголошується в літературі, є: їх нематеріальний характер, невіддільність виробництва і споживання послуг, нездатність послуг до зберігання, мінливість (непостійність), корисний ефект, непомітність, невідчутність, невичерпність. Аналізуючи ці ознаки слід зазначити наступне:

- 1) нематеріальний характер послуги означає, що у зобов'язаннях про надання послуг результат діяльності виконавця немає уречевленого змісту;
- 2) невіддільність виробництва і споживання послуги означає, що послуги здебільшого виробляються і споживаються одночасно, тобто розпочинати надання послуг можна тільки після отримання замовлення чи появи клієнта;
- 3) нездатність послуг до зберігання – це неможливість завчасного вироблення послуги та її зберігання для подальшої реалізації;
- 4) мінливість послуги (непостійність якості) означає, що якість послуги можуть дуже сильно змінюватися, в залежності від того, хто, коли, де та як її надає.

О.В. Дзера, Н.С. Кузнецова, В.В. Луць зазначають, що в якості предмета договору про надання послуг виступає корисний ефект від вчинення дій або діяльності послугодавця, який ніколи не набуває форми нової речі чи зміни (покращення споживчих якостей) уже існуючої. Так, у науково-практичному коментарі до ст. 901 ЦК України зазначається, що якість послуги, що надаються, є чи не найважливішою характеристикою предмета договору [48, с.

550]. Вимоги щодо якості наданої послуги можуть бути встановлені законом або договором. Гарантії якості поширюються на результат наданої послуги у цілому [38, с. 45-46].

Резнікова В.В. додає до характерних ознак послуги наявність корисного ефекту, ексклюзивність та невичерпність [61, с. 62]. У ч. 1 ст. 902 ЦК України закріплюється ще одна істотна характеристика послуги, а саме особисте виконання. Оскільки у зобов'язаннях про надання послуг результат діяльності виконавця немає уречевленого змісту, то основна увага приділяється саме діяльності послугонадавача, яка повинна виконуватися особисто. Саме особистий характер надання послуги відрізняє її від зобов'язань підрядного типу [38, с. 47]. Також, необхідно відзначити, що послуга має ознаку синхронності, тобто процес надання та споживання страхової послуги відбувається одночасно - є синхронним.

В часи поширення коронавірусу (COVID-19) або інших небезпечних хвороб чи виникнення надзвичайних ситуацій, запровадження карантинних заходів тощо, майже не єдиною можливістю для продовження ведення господарської діяльності з боку бізнесу та задоволення потреб споживачів є надання страхових послуг on-line. Завдяки використанню інформаційних технологій споживач має змогу дистанційно, з використанням інформаційно-технічних засобів ознайомитися із загальною інформацією про страховика та страхові послуги, які він пропонує. Після ознайомлення з такою інформацією потенційний споживач може укласти договір страхування off-line, тобто безпосередньо відвідавши офіс страхової компанії або дистанційно (on-line) через засоби телефонного зв'язку або Інтернет. Реалізація страхової послуги on-line може здійснювати повний цикл продажу, здійснюючи оплату електронною картою. Реалізація страхової послуги дистанційно дає ряд переваг, як для страхової компанії так й для споживачів. Так, охоплюється ширше коло

потенційних споживачів, які можуть ознайомитись із запропонованою послугою, та в подальшому укласти договір страхування не виходячи з дому.

Враховуючи, що послуги страхування відповідно до Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [18] відносяться до категорії фінансових послуг, що надаються фінансовими установами, включаючи страхові компанії, тому логічно буде розглянути сутність страхових послуг в контексті фінансових послуг. Реалізація страхової послуги, як різновиду фінансової послуги, стає можливою за умови дотримання вимог вказаного законодавчого акту.

Кожна людина індивідуальна, тому відносини між виконавцем та споживачем характеризуються винятковістю, і внаслідок особливостей обох, вони є неповторними. Наведена характеристика відноситься до фінансових послуг. Вони вирізняються тим, що чітко визначають коло осіб, яким надається право споживати фінансову послугу, за яких виникає обов'язок послугодавця здійснити компенсаційні виплати (фінансові виплати) в розмірі визначеному в договорі (договір страхування, договір банківського вкладу).

Фінансова послуга повинна бути корисною, тоді можна вважати, що послуга надана і очікуваний кінцевий результат отриманий. Отже, можна дійти висновку, що матеріальна форма кінцевого результату послуги повинна нести корисний ефект.

До ознак страхової послуги слід віднести ознаку корисного ефекту, яка полягає в отриманні блага на користь споживача (застрахованої особи). Як зазначає В.В. Резнікова, послуги як благо визначаються в кінцевому рахунку або через діяльність, або через результат діяльності, в тому числі такий, що не має уречевленої форми [61, с. 66]. В свою чергу М.І. Панченко, зазначає, що послуги – це певна діяльність, що не пов'язується зі створенням речі, однак яка сама по собі породжує відповідне благо, що має споживчу вартість і внаслідок цього стає об'єктом цивільних прав [51, с. 385]. Тому визначати поняття

страхової послуг як виду суспільного блага ми будемо саме через матеріальну форму.

Слушною є думка Р.М. Гейнц, яка під послугою, як об'єктом цивільних прав розуміє благо, що знаходить свій вияв у діях (діяльності) особи, яка їх (її) здійснює [33, с. 59]. В.В. Луць зазначає, що корисний ефект такої діяльності виступає не у вигляді певного осяжного матеріального результату, як це має місце у підрядних договорах, а полягає у самому процесі надання послуги [43, с. 171]. Погоджуюсь з думкою автора про те, що послуга при кінцевому результаті може мати різні матеріально виражені форми (матеріальний результат/ без матеріального результату). При договорі підряду матеріальна форма проявляється у речі. У страхових договорах матеріальною формою кінцевого результату є компенсаційні страхові виплати. У страхуванні матеріальна форма кінцевого результату буде завжди пов'язана з фінансами – грошовими коштами.

Особливістю серед ознак страхової послуги є безповоротність, суть якої полягає у неможливості після надання послуги страхування повернути її, або обернення сторін у попередній стан. Мається на увазі, що послуга споживається в процесі її надання, термін якої визначений сторонами у договорі страхування. З моменту сплину визначеного терміну, надання такої послуги припиняється і споживання послуги завершується. Навіть у разі ненастання страхового випадку, страхова послуга буде вважатися наданою, і не може бути повернена, як така, що не надавалася. Розглядаючи основну мету страхової послуги, яка полягає у компенсації майнових втрат у розмірі, який необхідний для відновлення та повернення у попередній стан застрахованого майна, можна стверджувати, що в даному випадку буде повернення у попередній стан об'єкта договірних зобов'язань (застрахованого майна), а не самої страхової послуги.

Також, суттєвою ознакою страхової послуги, на наш погляд, є ризиковість (при реалізації своїх інтересів, як страховика так і страхувальника). Так, ризик полягає у тому, що страхова подія підпадає під категорію ймовірності, що

передбачає можливість настання або не настання страхового випадку. Таким чином під ризику може підпадати, як страхувальник, так і страховик. Страховик при настанні страхового випадку зобов'язаний виплатити страхову премію страхувальнику і тим самим понести збитки. В разі ненастання страхової події страхувальник несе матеріальні втрати у вигляді страхових внесків, без можливості їх повернення, а страхова компанія отримує прибуток.

Узагальнюючи ознаки послуг, можна навести дослідження Міловської Н.В., яка визначила характерні ознаки страхової послуги, а саме: а) надається на підставі договору страхування; б) здійснюється на оплатних засадах (оплата послуги передує її наданню); в) крім прийняття ризику на страхування та здійснення страхової виплати (страхового відшкодування) у разі настання страхового випадку, включає і допоміжні послуги (консультаційні, актуальні, послуги щодо врегулювання претензій (збитків) тощо); г) має часові межі, тобто страховий захист діє упродовж певного проміжку часу. Крім цього, ознаками страхових послуг є: їх нематеріальний характер, невіддільність надання і споживання страхових послуг, які відбуваються одночасно, наявність корисного ефекту, а також непостійність якості страхових послуг. Наявність корисного ефекту (корисність) як ознака страхової послуги полягає у здатності забезпечувати страховий захист майнових інтересів страхувальника від випадкових та ймовірних небезпек, які загрожують його життю, здоров'ю, майну. У свою чергу, непостійність якості страхових послуг означає, що, як і інші послуги, страхова послуга не має гарантованих стандартів якості, тому їм властивий високий ступінь невизначеності або змінюваності [44, с. 188].

Отже, проаналізувавши наукові погляди та чинне законодавство слід зробити наступні висновки, що послуга – це комплексний процес, що поєднує корисну дію, яка здійснюється на основі зобов'язання та спрямована на задоволення потреб, та може мати, як матеріальну так і нематеріальну форми, і є об'єктом правовідносин.

В свою чергу, нами пропонується наступне визначення «страхової послуги», як правової категорії. Страхова послуга – це комплексний процес, який складається з позитивних дій страховика по відношенню до страхувальника, які вчиняються на підставі цивільно-правових договірних зобов'язань, зміст яких спрямований на задоволення потреб у формі блага (матеріального та нематеріального характеру) з метою захисту фінансових інтересів фізичних і юридичних осіб та є об'єктом цивільно-правових відносин.

Що стосується ознак «страхової послуги», необхідно відзначити, що вона може мати спільні риси з іншими послугами. Але враховуючи специфіку страхової діяльності, «страхові послуги» набувають окраси індивідуальних властивостей та ознак, притаманних лише сфері страхування.

1.2. Види страхових послуг

Цивільне законодавство регулює різноманітні суспільні відносини, які виникають з приводу різних послуг, не оминаючи і страхові. Правове регулювання таких послуг забезпечується як окремими главами ЦК України, так і законами України та підзаконними актами, включаючи правила надання окремих видів послуг. Для встановлення видів страхових послуг необхідно визначити місце страхових послуг в системі послуг.

Віднесення страхових послуг до різновидів фінансових послуг закріплюється нормами наступних нормативно-правових актів: Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, законами України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», «Про банки і банківську діяльність», «Про платіжні системи та переказ грошей в Україні», «Про страхування», «Про цінні папери та фондову біржу» тощо.

Як зазначає О.О. Гаманкова [32, с. 72], вперше належність страхової послуги до складу фінансових послуг, як і належність страхових компаній до

складу фінансових установ, в Україні законодавчо оформлено Законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [18]. Зазначений Закон п. 5 ч. 1 ст. 1 визначає фінансову послугу як операції з фінансовими активами, що виконуються на благо та з урахуванням інтересів третіх осіб за рахунок особистих чи коштів цих осіб, а також законодавством передбачається залучення коштів від інших осіб, фінансові активи яких передбачають отримання прибутку або зберігання реальної вартості фінансових активів. Враховуючи ст. 4 цього Закону серед інших зазначених фінансових послуг, послуги у сфері страхування зазначаються у п. 9. Враховуючи вищевикладене, зазначаємо що законодавець поняття «страхова послуга» та «фінансові послуги у сфері страхування» ототожнює, що відповідає світовим стандартам. Відповідно Генеральній угоді про торгівлю послугами (GATS) від 15. 04.1994 року, прийнятій у рамках Світової організації торгівлі, членом якої є й Україна, існує Додаток щодо фінансових послуг [2]. Для цілей цього Додатка фінансовою послугою є будь-яка послуга фінансового характеру, яку пропонує постачальник фінансових послуг всякої члена-країни. Фінансові послуги включають усі страхові послуги, враховуючи послуги, пов'язані зі страхуванням, банківські та інші фінансові послуги (крім страхових).

У своїй роботі Міловська Н.В. [44, 185] звертається до Додатку до Генеральної угоди про торгівлю страховими послугами, відповідно до якого страховими послугами вважаються: 1) пряме страхування (в тому числі спільне страхування): життя; не пов'язане зі страхуванням життя; 2) перестрахування і передача частини операцій (ретроцесія); 3) страхове посередництво, таке як брокерське та агентське; 4) допоміжні послуги щодо страхування, такі як консультаційні, актуальні, оцінка ризику та послуги щодо врегулювання претензій (збитків). Для споживача страхових послуг основними у цьому переліку є послуги з прямого страхування.

В Україні зазначені послуги надаються на основі договору страхування. Решта послуг забезпечують якісне та гарантоване надання страхового захисту і певною мірою обслуговують цей процес. Також, автор зазначає, що в Угоді про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [23], яку Україна ратифікувала 16.09.2014 р., страхові послуги та їх види закріплені в такому самому вигляді, як і в Додатку до Генеральної угоди про торгівлю послугами. У зв'язку з наведеним вище постає потреба в узгодженні вітчизняного та міжнародного законодавства в сфері страхування, в першу чергу, це стосується ЦК та Закону України «Про страхування» [16], що не містить наведеного в Угоді переліку страхових послуг.

Розглядаючи особливості страхових послуг, слід зупинитися на класифікації, яка запропонована у національній доктрині. Так, Т.А. Говорушко, ґрунтуючись на Законі України «Про страхування», визначає наступні еталони класифікації страхових послуг: 1) спеціалізація страхової компанії, відповідно до якої страхові послуги поділяються на страхові послуги зі страхування життя і страхові послуги в загальному страхуванні; 2) предмет договору страхування, відповідно до якого страхові послуги поділяються на страхові послуги у сфері особистого, майнового страхування та страхування відповідальності; 3) умови надання страхових послуг, відповідно до яких страхові послуги поділяються на ті, що надаються на добровільній основі, і ті, які надаються на обов'язковій основі [34, с. 14–15]. В свою чергу, Міловська Н.В. враховуючи вищевикладене, виділяє такі види страхових послуг, які надаються на підставі договору страхування: а) залежно від виду страхування – страхові послуги, що надаються за договором особистого страхування і покривають майнові інтереси фізичних осіб, пов'язані із життям, здоров'ям, працездатністю та пенсійним забезпеченням; страхові послуги, що надаються за договором майнового страхування, де майновий інтерес страхувальника пов'язаний із володінням,

користуванням та розпорядженням майном; страхові послуги, що надаються за договором страхування відповідальності і забезпечують страховий захист майнових інтересів як фізичних, так і юридичних осіб, пов'язаних з ймовірністю заподіяння шкоди фізичній особі або її майну, або майну юридичної особи; б) залежно від форми страхування – страхові послуги з добровільного страхування та страхові послуги з обов'язкового страхування; в) страхові послуги, що забезпечують якісне та гарантоване надання страхового захисту – страхові послуги, що надаються за договором перестраховування, та страхові послуги, що надаються за договором співстрахування; г) допоміжні послуги зі страхування – консультаційні послуги, оцінка актуального ризику, задоволення претензій тощо [44, с. 192].

Закон України «Про страхування» визначає дві групи страхування – добровільне та обов'язкове, які в свою чергу включають різновиди страхових послуг, які залежать від об'єкту страхування. Розглядаючи питання видів страхових послуг та беручи за основу Закон України «Про страхування» варто зазначити, що цей нормативний акт регулює відносини у сфері страхування і націлений на розвиток та зміцнення позицій страхових послуг на сучасному ринку, шляхом посилення захисту майнових інтересів через страхування фізичних і юридичних осіб. Дія цього Закону не поширюється на державне соціальне страхування та на діяльність Експортно-кредитного агентства.

Відмінною рисою обов'язкового страхування є те, що істотні умови договору обов'язкового страхування визначаються відповідними нормативними актами. На рівні держави встановлюється порядок та правила проведення обов'язкового страхування, затверджується форма типового договору обов'язкового страхування, визначаються умови ліцензування для страховиків, встановлюються розміри страхової суми та діапазон тарифів по страхуванню, не оминаючи методик розрахунків.

Види послуг обов'язкового страхування визначаються Законом України «Про страхування» і реалізуються на підставі Постанов Кабінету Міністрів України або окремими Законами України, які встановлюють порядок і особливості проведення конкретного виду обов'язкового страхування або окремих законів. Таким чином, Пацурія Н.Б., відмічає, що держава встановлює обов'язкове страхування в тих випадках, коли страховий захист певних об'єктів пов'язаний з інтересами всього суспільства [52].

Обов'язкові види страхування встановлюються законами України, шляхом внесення змін до ст. 7 Закону України «Про страхування», яка містить на сьогодні вичерпний перелік видів обов'язкового страхування. Серед закріпленого переліку, можна відзначити такі види, як: медичне страхування; різновиди особистого страхування пов'язаних із здоров'ям та життям чи майнових ризиків відповідальності та/або майнових ризиків враховуючи особливості професійної діяльності застрахованої особи; страхування тварин (крім тих, що використовуються у цілях сільськогосподарського виробництва) та страхування об'єктів (транспортних засобів).

Для здійснення окремих видів страхових послуг Кабінет Міністрів України встановлює порядок та правила їх надання, форми типового договору, особливі умови ліцензування обов'язкового страхування, розміри страхових сум та максимальні розміри страхових тарифів або методику актуальних розрахунків. Прикладом можуть бути «Порядок і правила проведення обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності приватного нотаріуса», затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2015 р. № 624 [19]. Даний Порядок і правила визначають механізм проведення обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності приватних нотаріусів під час вчинення ними нотаріальних дій та/або інших дій, покладених на нотаріусів відповідно до закону. Також, «Порядок і правила проведення обов'язкового страхування цивільної відповідальності інвестора, в

тому числі за шкоду, заподіяну довкіллю, здоров'ю людей, за угодою про розподіл продукції, якщо інше не передбачено такою угодою», затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 13 листопада 2013 р. № 981 [20], з метою забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної інвестором (інвесторами) довкіллю та/або здоров'ю людей під час провадження ним (ними) діяльності за угодою про розподіл продукції, що проводиться відповідно до частини 2 статті 30 Закону України «Про угоди про розподіл продукції» [14].

Обов'язкове страхування, як правило спрямоване на захист інтересів суспільства, звертаючи увагу на пріоритетні об'єкти суспільних правовідносин. Так, наприклад, особливої уваги потребує розгляд групи обов'язкового страхування в сучасних умовах епідемічної загрози спричинений коронавірусною інфекцією. На виконання вимог п. 19, ст. 7 Закону України «Про страхування» з метою захисту медичних працівників та з метою створення фінансового забезпечення життя та здоров'я медичних працівників державних і комунальних закладів охорони здоров'я до ст. 39 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» внесено зміни, а саме розширений перелік обставин за яких медичні працівників державних і комунальних закладів охорони здоров'я можуть вважатися таким, що захворіли коронавірусною хворобою (COVID-19). Також, згаданий закон містить збільшені розміри страхових виплат. При цьому обов'язок забезпечити страхові виплати встановлених законом розмірах покладається на державу.

Звертаючись на визначення суті обов'язкового страхування, Пацурія Н.Б. [52] зазначає, що, доктрина сьогодення розробила ряд факторів, які мають вплив на неодмінне існування обов'язкового страхування: 1) наявність групи ризиків, які не приймаються на страхування на комерційних засадах, з огляду на нерентабельність певного виду страхування; 2) надвисока вартість послуг із добровільного страхування для окремого страхувальника; 3) наявність суспільної потреби у страховому захисті від настання певних ризиків при

одночасному недооцінюванні страхувальниками ступеня небезпеки і наслідків настання страхового випадку.

Варто зауважити, що незважаючи на потребу та соціальну спрямованість обов'язкового страхування, даний вид страхових послуг підлягає критиці. Сучасна доктрина має судження, про послуги обов'язкового страхування, як обмеження прав і свобод господарюючих суб'єктів, які гарантовані Конституцією та іншими нормативними актами. На нашу думку, такі погляди є хибними, оскільки сфера страхового захисту має соціальну направленість. Іншими словами суб'єктивний склад страхувальників, на який поширюється обов'язковий страховий захист охоплює коло особи, які виконують професійно-трудова обов'язки пов'язані з підвищеним ризиком небезпеки. Як результат, на державу покладається обов'язок вжиття заходів захисту для задоволення інтересів суспільства.

Ринок обов'язкового страхування налічує понад 40 видів страхування. За офіційними даними НБУ одна із проблем обов'язкового страхування полягає у тому, що за деякими видами взагалі відсутні укладені договори страхування. Так, у середньому в період з 2008 до 2019 року договори страхування не уклалися та страхові виплати не здійснювалися за 19 із 40 (47,5%) видів обов'язкового страхування [29, с. 16]. Звичайно, скорочення переліку та анулювання видів обов'язкового страхування спричинить перегляд розрахунків та ціноутворення страхової послуги. На нашу думку, розрахунки тарифів щодо страхування цивільної відповідальності варто проводити не за фіксованою ціною, а на підставі актуарних розрахунків, інакше кажучи, формуватися вони повинні в залежно від вірогідності настання страхового випадку, ризиків, рівня складності, частоти та розміру нанесених збитків.

Друга форма різновиду страхових послуг пов'язана з добровільним страхуванням, які надаються на підставі договору добровільного страхування,

істотні умови якого визначаються за домовленістю сторін, а механізми їх провадження визначаються внутрішніми Правилами страхування.

Для того, щоб надавати послуги добровільного страхування страховик зобов'язаний отримати ліцензію, що містить дозвіл на здійснення певних видів страхування, які здійснюються у відповідності до прийнятих та затверджених внутрішніх правил страховика. Ліцензія видається на конкретні види добровільного страхування і лише при зазначенні їх у ліцензії, страховик може їх надавати.

Перелік видів добровільного страхування є невичерпний, а тому під впливом суспільно-економічних відносин може змінюватись. Відповідно до статті 6 Закону України «Про страхування» до видів добровільного страхування включене страхування пов'язане: із життям та здоров'ям фізичних осіб; майном та транспортними засобами різних видів; цивільної відповідальності, як фізичних так і юридичних осіб; ризиками та витратами різного роду.

Зазначений перелік є невичерпним, а отже дає можливість страховикам розробляти нові види страхування відповідно до потреб суспільних інтересів у правовідносинах. Ситуація у світі, спричинена поширенням коронавірусної інфекції (COVID-19), стала поштовхом для виникнення нових різновидів страхових послуг.

На сьогоднішній день людина не зможе бути убезпечена від вірусного захворювання. Особливу групу ризику складають люди літнього віку. Як і більшість країн світу, Україна не стала винятком у неготовності дати відсіч пандемії. Підлаштовуючись до викликів реалій, страхові компанії з метою захисту своїх матеріальних інтересів та з метою компенсації грошових витрат людей у разі зараження коронавірусом SARS-CoV-2 пропонують відповідні види страхування. Так наприклад СК «Країна» пропонує новий вид страхової послуги – «Захист від COVID-19», відповідно до якої покриваються витрати госпіталізації або у разі смерті через вказану інфекційну хворобу. Крім того в

часи поширення небезпечних хвороб чи виникнення надзвичайних ситуацій, запровадження карантинних заходів тощо, дистанційні способи укладення договорів стають майже не єдиною можливістю для задоволення потреб споживачів шляхом дистанційної он-лайн форми укладання договорів страхування [64].

Аналізуючи перелік видів добровільного страхування можна навести критерії за якими класифікуються страхові послуги на види. Отже, такими критеріями є: життя та здоров'я; транспорт, вантажобагаж та інше майно; відповідальність перед третіми особами та договір кредиту; фінансові витрат; інші критерії.

Порівнюючи обов'язкові та добровільні види страхування можна викласти наступне. В основі визначення виду страхових послуг, на обов'язкові та добровільні, лежить об'єкт, а саме значущість захисту майна, життя та здоров'я особи, який визначається державою. Спираючись на інтерес в залежності від об'єкта страхування можна встановити, що страхові послуги направлені на особисте та майнове страхування; страхування відповідальності. Також, можна стверджувати, що обов'язкове страхування є універсальним і охоплює широке коло осіб, виникає без волі застрахованої особи.

На противагу, добровільне страхування виникає на основі волевиявлення осіб, як правило укладається особисто фізичною особою, за власною ініціативою. На користь цих видів страхування укладаються договори, на підставі яких і за умови сплати страхових внесків протягом певного строку надаються страхові послуги. Добровільне страхування здійснюється на підставі договору, а обов'язкове - на підставі закону, але теж може мати договірну форму.

Отже, аналізуючи цивілістичну доктрину та чинне законодавство України стосовно видів страхових послуг можна встановити, що види страхових послуг прямо залежать від видів страхування, так як безпосередньо діють за для

забезпечення функціонування страхової діяльності. Все ж таки, звертаючись до нормативно визначених видів страхування, слід виокремити обов'язкове та добровільне страхування. Розглянувши добровільний вид страхування, можна викласти наступне, що страхові послуги добровільного страхування визначаються цивільно-правовою угодою, яка містить спеціальні та/або загальні умови надання та споживання страхової послуги відповідно до порядку затвердженого локальними Правилами страхування згідно чинного законодавства.

Страхова послуга обов'язкового страхування здійснюється на основі закону та цивільно-правової угоди, яка спрямована на захист страхового інтересу пріоритетних об'єктів суспільних правовідносин та забезпечується державою, з покладанням обов'язку компенсації витрат страхувальнику.

Питання обов'язкового виду страхування та актуальності їх функціонування на сьогоднішній день є очевидним. При зростанні допустимих можливостей з приводу виникнення пандемій та надзвичайних ситуацій, притаманною особливістю з боку держави є її втручання у суспільно-економічне життя суспільства. Адже, завдяки обов'язковому страхуванню можна досягти бажаного ефекту у тих сферах, де добровільне страхування не в змозі забезпечити очікуваний суспільний позитивний результат. Розумне поєднання добровільного та обов'язкового страхування сприятиме створенню такої системи страхування, яка дасть змогу забезпечити всеохоплюючий страховий захист суспільного виробництва та громадян.

РОЗДІЛ 2

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У СФЕРІ СТРАХУВАННЯ

2.1. Поняття та особливості договору страхування

Згідно ст. 16 Закону України «Про страхування» договором страхування є письмова угода між страхувальником і страховиком, згідно з якою страховик бере на себе зобов'язання у разі настання страхового випадку здійснити страхову виплату страхувальнику або іншій особі, визначеній у договорі страхування страхувальником, на користь якої укладено договір страхування (подати допомогу, виконати послугу тощо), а страхувальник зобов'язується сплачувати страхові платежі у визначені строки та виконувати інші умови договору [13]. Виходячи з вище наведеного визначення можна встановити, що договір страхування розглядається як різновид цивільно-правових відносин з приводу захисту майнових інтересів фізичних та юридичних осіб, у разі настання ймовірних випадків, передбачених таким договором за рахунок грошових фондів, які формуються з внесків вищезгаданих осіб.

В силу пріоритету (ч. 2 ст. 4 ЦК України) при виникненні питання правового регулювання умов страхового договору слід керуватися нормами Цивільного кодексу України, але останній не містить спеціальних понять, які пов'язані з страховою діяльністю (наприклад, визначення страхового ризику, страхового випадку, страхової виплати зазначається статтями 8-9 Закону України «Про страхування»).

У сучасній доктрині можна зустріти різні визначення договору страхування. Так, Міловська Н.В. пропонує розуміти договір страхування, як письмову домовленість між страхувальником і страховиком про надання страхової послуги, згідно з якою страховик зобов'язується прийняти ризик на

страхування та у разі настання страхового випадку здійснити страхову виплату (страхове відшкодування) страхувальнику або третім особам у межах страхової суми за шкоду, заподіяну страхувальнику (застрахованій особі) або страхувальником (застрахованою особою) третім особам, а страхувальник зобов'язується сплачувати страхові платежі у визначені строки та виконувати інші умови договору [45, с. 6]. На нашу думку, таке визначення є точним та містким, оскільки обертає увагу на всі елементи притаманні цивільному договору, особливо різновиду страхування. Але одночасно, дане визначення не враховує новітні тенденції технологічного розвитку. Так, письмова форма договору є обов'язковою, але не треба оминати електронну форму, одночасно прирівнюючи її до письмової. Можливість укладання таких видів договорів в електронному форматі, є великим проривом у страховій діяльності, що має позитивний вплив, як і на господарську діяльність страхових компаній, так і на споживачів страхової послуги також.

Як і будь-який інший цивільно-правовий договір, договір страхування можна розглядати як: а) правову форму, на підставі якої здійснюється надання страхової послуги; б) спосіб конкретизації дій, які повинні вчиняти сторони; в) узгоджене волевиявлення сторін, націлене на отримання відповідного результату; г) засіб взаємного контролю поведінки сторін (належне виконання зобов'язань, встановлення відповідальності), який сприяє досягненню очікуваних результатів [44, с. 131]. Так, договір страхування є реальним, оплатним та двостороннім. За загальним правилом, реальним такий договір вважається на підставі ст. 983 ЦК України, і набирає юридичної сили лише після внесення першого страхового платежу. А в разі прямої вказівки у страховому договорі він може бути консенсуальним, тобто умовою набрання юридичної сили є лише двостороння домовленість, що підкріплюється підписами сторін. Оплатність страхового договору полягає в тому, що сторони мають двосторонні зобов'язання, щодо взаємного фінансово-грошового

(майнового) надання. Покладання визначених прав та обов'язків на обидві сторони договору страхування, які визначає сам договір та законодавство в сфері страхування характеризує договір страхування, як двосторонній.

Враховуючи сучасні умови, пов'язані з ситуацією навколо інфекційних захворювань та введенням карантинних заходів, актуальним стає питання укладання договорів дистанційно. Суспільство, наразі, залучене до технічного прогресу і завдяки мережі Інтернет зростає можливість ознайомлення з пропозиціями страхових компаній (страховими послугами) з подальшим укладання договору, в тому числі і дистанційно. Використання інформаційно-технічних засобів сприятливе не лише для ведення страхової діяльності, а й сприятиме охопленню більшого обсягу потенційних споживачів страхового захисту. На жаль, Закон України «Про страхування» не має положень щодо порядку укладення договору страхування в електронній формі.

Натомість, власники транспортних засобів при укладенні договору страхування цивільної відповідальності керуються Положенням про особливості укладання договорів обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, яке містить норми, щодо регулювання порядку укладення в електронній формі даного виду договорів. Так п. 3.1. зазначає, що за допомогою інформаційно-телекомунікаційних технологій, особа (власник транспорту) може укласти електронний договір страхування лише заповнивши заяву з внесенням відповідних відомостей. Перелік відомостей, необхідних для укладення внутрішнього електронного договору страхування, визначається Моторним (транспортним) страховим бюро України (далі – МТСБУ) та оприлюднюється на веб-сторінці МТСБУ [16].

Враховуючи вищевикладене вбачаємо, що електронним способом можуть укладатися і інші види страхових зобов'язань. Так, вважаємо за потрібне на законодавчому рівні доповнити Закон України «Про страхування»

нормами щодо укладання договорів страхування у електронній формі. Причому, нормативно закріпивши електронний спосіб укладання для всіх види договорів страхування стане можливим охопити більше коло споживачів страхової послуги. Так, пропонується статтю 16 Закону України «Про страхування» викласти в наступній редакції: «Договір страхування - це письмова угода, укладена в паперовій або електронній формі між страхувальником і страховиком, згідно з якою страховик бере на себе зобов'язання у разі настання страхового випадку здійснити страхову виплату страхувальнику або іншій особі, визначеній у договорі страхування страхувальником, на користь якої укладено договір страхування (подати допомогу, виконати послугу тощо), а страхувальник зобов'язується сплачувати страхові платежі у визначені строки та виконувати інші умови договору».

Також існує ряд законів, які регулюють укладення договорів в електронній формі. Зокрема, це Закони України «Про електронні документи та електронний документообіг» [6], «Про електронні довірчі послуги» [5], «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» [12], «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [15] тощо.

Так, Закон України «Про електронну комерцію» від 3 вересня 2015 року [7] визначає «електронний договір», як домовленість двох або більше сторін, спрямовану на встановлення, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків та оформлену в електронній формі. Також у згаданому законі викладене визначення «електронного правочину», як дії особи, спрямованої на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків, здійсненої з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем. На нашу думку, електронний правочин не повною мірою відповідають категорії «електронний договір», оскільки сутність та значення цих правових категорій розмежовуються, власне самим цивільним законодавством.

Цивільне законодавство України, зокрема, ч.1 ст. 205 ЦК України визначає, що правочин може бути вчинений в письмовій (електронній) формі. Сторони мають право обирати форму правочину, якщо інше не встановлено законом. Також відповідно до абзацу ч. 1, ст. 207 ЦК України правочин вважається таким, що вчинений у письмовій формі, якщо його зміст зафіксований в одному або кількох документах (у тому числі електронних), у листах, телеграмах, якими обмінялися сторони. Крім того, абзацом 2, ч. 2 ст. 639 ЦК України визначено, що якщо сторони домовилися укласти договір за допомогою інформаційно-телекомунікаційних систем, він вважається укладеним у письмовій формі.

Укладення договору страхування здійснюється в режимі он-лайн за допомогою мережі Інтернет. У такий спосіб заповнюється та подається заявка на страхування, а також через електронну платіжну систему здійснюється оплата страхових послуг. Саме таким способом забезпечується процедура укладення електронного договору страхування. У вигляді публічної оферти акцептанту надається стандартна форма електронного договору, до якого він приєднується шляхом здійснення конклюдентних дій (використання електронного підпису, здійснення страхового внеску).

Підтвердженням укладення електронного договору страхування є страховий поліс, який прирівнюється до форми договору страхування. Як і будь який інший цивільно-правовий договір, він укладається у двох примірниках, які мають однакову юридичну силу.

По даним за 2018 рік Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, зафіксувала збільшення надходжень звернень споживачів фінансових послуг щодо неналежного виконання страховиками договорів страхування, оформлених за посередництвом банківських установ з використанням електронних засобів та факсимільного відтворення підпису страховика [35].

З метою запобігання порушення законодавства в сфері укладення договорів про надання фінансових послуг, зокрема в електронному вигляді слід керуватися нормами ч.1. статті 981, ч. 2 статті 207 ЦК України та Законом України «Про електронну комерцію». Зазначені нормативні акти містять визначені способи підписання електронних договорів, а саме з використанням факсиміле, електронного підпису або іншого аналога власноручного підпису у випадках, встановлених законодавством або за умови наявності між сторонами письмового договору, відповідно до якого погоджено використання аналогів власноручного підпису при підписання договорів між сторонами.

У разі недотримання порядку оформлення (недодержання письмової форми) договору страхування такий договір відповідно до частини другої статті 981 Цивільного кодексу України є нікчемним. Нікчемний договір страхування не породжує взаємних прав та обов'язків для його сторін: за таким договором страхувальник не зобов'язаний сплачувати страховий платіж, а страховик не зобов'язаний здійснювати страхові виплати та відшкодування [35].

Отже, договір страхування являє собою зовнішній прояв волевиявлення осіб, та є юридичним фактом, що породжує зобов'язальні відносини в сфері надання страхових послуг, основна мета, якого є мінімізації матеріальних ризиків, шляхом виплат страхових відшкодувань при настанні вірогідних і випадкових, попередньо визначених обставин.

Електронний договір страхування є різновидом цивільно-правового договору і виступає як регулятор суспільних відносин в сфері захисту майнових інтересів фізичних і юридичних осіб.

Проведений аналіз чинного законодавства дає можливість стверджувати, що основи правового регулювання укладення договорів страхування в електронній формі за допомогою мережі Інтернет закладено. Проте Закон України «Про страхування» не містить положень щодо порядку укладення договору страхування в електронній формі. Натомість існує ряд законів, які в

тій чи іншій мірі, встановлюють загальні правила для укладення договорів в електронній формі з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Запровадження електронної форми договору страхування відповідає сучасним тенденціям на міжнародному страховому ринку та має позитивну динаміку на страховому ринку України, що підтверджується зростаючою кількістю пропозицій страхових компаній укласти договір в мережі Інтернет. В той же час особливості укладення договорів страхування в електронній формі повинні бути невід'ємною частиною Закону України «Про страхування» чи то в його новій редакції, чи внесені шляхом змін та доповнень до вже існуючої.

Як наслідок, укладення електронних договорів страхування за допомогою мережі Інтернет, сприяє відкритості страхових компаній та їх послуг для споживачів, спрощенню та оперативності процесу укладання таких видів договорів, а також контролю як зі сторони державних органів, так і суспільства.

2.2. Особливості договірних зобов'язань зі страхування майна

Одним із найдавніших видів страхування є страхування майна. На об'єкти матеріального світу постійно впливають екологічні, техногенні, соціальні фактори. Тому володіння матеріальним благом тягне за собою настання можливих ризиків його втрати або пошкодження, що призводить до матеріальних втрат.

Відповідно до ст. 980 Цивільного кодексу України та ст. 4 Закону України «Про страхування» майнове страхування базується на майновому інтересі, пов'язаному з матеріальною компенсацією шкоди спричиненою завдяки настанню страхового випадку, яке пов'язано з володінням, користуванням та розпорядженням майна.

При укладенні договору страхування майна виникають цивільно-правові відносини між фізичними чи юридичними особами (страхувальник) та

юридичною особою (страховик), яка має право надавати страхові послуги за вказаним видом страхування, та породжує захист майнових інтересів від негативних наслідків при настанні страхового випадку. Договір страхування майна укладається для захисту майнових інтересів та забезпечує страхувальнику відчуття безпеки з приводу володіння, користування та розпорядження застрахованим майном.

Предметом договору страхування є майновий інтерес страхувальника по відношенню до конкретного майна, яке йому належить на правах титульного або фактичного володільця (власність, оренда, господарське відання, оперативне управління). Так відповідно до п. 2.2. Правил добровільного страхування майна № 220.5.2015 (крім залізничного, наземного, повітряного, водного транспорту морського внутрішнього та інших видів водного транспорту) вантажів та багажу (вантажобагажу)) ПрАТ СК «ПЗУ Україна» (надалі – Правила страхування майна) [58] в разі укладання договору страхування страхувальник зобов'язаний документально засвідчити стосовно майна свій майновий інтерес, який зазначається у договорі страхування. Тобто, надати правовстановлюючі документи про право власності, користування або володіння цим майном. Важливість наявності та підтвердження права на майно прослідковується протягом всього часу дії договору страхування. На користь вищевикладеного свідчить судова практика відповідно до якої, страховик має право відмовити у виплаті страхового відшкодування, якщо страхувальник не надасть усіх документів про реєстрацію транспортного засобу. 1 березня 2018 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду, розглянувши у відкритому судовому засіданні касаційну скаргу Приватного акціонерного товариства «Українська пожежно-страхова компанія» на постанову Київського апеляційного господарського суду у справі за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «Маревен Фуд Україна» до Приватного акціонерного товариства «Українська пожежно-страхова компанія»

про визнання події страховим випадком та стягнення страхового відшкодування, прийняв постанову, у якій виклав правовий висновок такого змісту. У статті 991 Цивільного кодексу України та статті 26 Закону України від 9 лютого 2012 року № 4391-VI «Про страхування» у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин, визначені підстави для відмови страховика у здійсненні страхових виплат або страхового відшкодування. Пунктом 20.2 договору сторони погодили, що для прийняття рішення про визнання події страховим випадком, здійснення страхового відшкодування або відмову у виплаті страхового відшкодування страхувальник зобов'язаний надати страховику, зокрема, всі документи про реєстрацію транспортного засобу. У випадку, якщо, зокрема, оригінал свідоцтва про реєстрацію ТЗ було викрадено разом із ТЗ, страховик має право відмовити у виплаті страхового відшкодування, крім випадку, коли таке викрадення було здійснено шляхом розбою, що підтверджується документами відповідних компетентних органів. Згідно з пунктом 21.2.3 статті 21 договору, який було укладено між сторонами, не визнаються страховими випадками і виплата страхового відшкодування не здійснюється за подіями/шкодою/збитками, що прямо або опосередковано пов'язані з наслідком халатності страхувальника, щодо транспортного засобу, в тому числі невжиття всіх заходів, щоб не допустити самовільного руху ТЗ, залишення відкритими (незакритими на замок) дверей або вікон ТЗ під час його зупинки або стоянки при відсутності водія у салоні ТЗ, залишення у салоні ТЗ ключів від цього ТЗ або реєстраційних документів на нього, втрата будь-якого ключа до ТЗ. Установивши, що свідоцтво про реєстрацію ТЗ було втрачено під час викрадення автомобіля через халатність страхувальника, Верховний Суд дійшов висновку про те, що відмова відповідача у визнанні події страховим випадком і виплаті страхового відшкодування на підставі пункту 21.2.3 укладеного між сторонами договору страхування є правомірною [25].

Аналогічної позиції дотримується й Касаційний цивільний суд і своїм рішенням від 8 серпня 2018 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного цивільного суду, встановивши, що позивач мав право не надати страховій компанії свідоцтво про реєстрацію транспортного засобу (технічний паспорт) лише у разі викрадення ТЗ шляхом розбою, однак доказів вчинення розбою не надав, отже, не виконав вимоги укладеного між сторонами договору добровільного страхування, дійшов висновку, що дії відповідача щодо відмови від здійснення страхової виплати узгоджуються з положеннями частини другої статті 991 ЦК України і не суперечать умовам договору страхування [26].

Договір страхування майна може укладатися не лише для забезпечення майнового інтересу страхувальника, стосовно майна, яке належить особі на праві власності, а й охоплює майно чужого інтересу (інтерес чужого майна), що надано Страхувальнику, наприклад, за договором оренди. Відтак, Закон України «Про оренду державного та комунального майна» [11] у ст. 10 передбачає страхування орендарем взятого ним в оренду майна в якості істотної умови даного договору. Після переходу прав на застраховане майно до іншої особи, в межах строку дії договору страхування, застрахованим вважається інтерес цієї особи.

Також, майнові права на об'єкт страхування можуть вільно переходити до іншої особи, так як законодавством не передбачені обмеження щодо відчуження застрахованих об'єктів. На підтвердження, викладено п. 7.9. Правила добровільного страхування майна ПрАТ СК «ПЗУ Україна») [58] зазначено, що у разі зміни власника предмета договору страхування, страхувальник має право, за погодженням із страховиком переоформити договір страхування на нового власника.

Крім цього, у випадку, якщо власник транспортного засобу який підлягав забезпеченню змінився, враховуючи норми ст. 20 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників

наземних транспортних засобів» [10] укладений попередньо договір страхування залишається юридично чинним до вказаної дати строку його дії.

Одночасно наступною статтею 20¹ вищезгаданого закону визначається, до права та обов'язки, як страхувальника переходять до нового власника не залежно від того яким способом було відчужене застраховане майно. Звичайно, що і при спадкуванні до спадкоємця переходять всі права та обов'язки по відношенню до застрахованого транспортного засобу, якщо вони визнані як власники такого майна.

На додачу, ст. 994 ЦК України передбачено, до осіб які отримали майно шляхом спадкуванні одночасно з отриманням такого майна переходять і суб'єктивні права та юридичні обов'язки по відношенню до такого застрахованого майна, в межах укладеного договору страхування. До третій осіб можуть перейти права та обов'язки лише за згодою страховика, якщо інше не передбачено змістом такого договору.

На підтвердження майнового інтересу щодо пошкодженого майна для проведення страхової виплати спадкоємцю не обов'язково надавати свідоцтво про право на спадщину, оскільки матеріальний закон пов'язує набуття статусу спадкоємця не з отриманням свідоцтва, а з подачею заяви про прийняття спадщини. Такий правовий висновок викладений у постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного цивільного суду від 12 вересня 2018 року [24] за результатом розгляду справи за позовом Особи 1 до Приватного акціонерного товариства «СК «Провідна» про стягнення страхового відшкодування. У зазначеному судовому рішенні також міститься посилання на постанову Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 2008 року № 7 «Про судову практику у справах про спадкування», у пункті 27 якої роз'яснено, що отримання спадкоємцем, який прийняв спадщину, свідоцтва про право на спадщину відповідно до статті 1296 Цивільного кодексу України є правом, а не обов'язком спадкоємця. Таким чином, якщо єдиний спадкоємець за законом в

установленому законом порядку прийняв спадщину після смерті спадкодавця, подавши заяву про прийняття спадщини в установлений законом строк, то він незалежно від отримання свідоцтва про право на спадщину має право на одержання страхового відшкодування згідно з умовами договору добровільного комплексного страхування майна.

Таким чином, у зв'язку з вищевикладеним та враховуючи практику майнового страхування, Міловська Н.В. [44, с. 155] вбачає доцільним доповнити ч. 1 ст. 994 ЦК України окремим абзацом такого змісту: «При переході прав на застраховане майно від особи, в інтересах якої було укладено договір майнового страхування, до іншої особи, права та обов'язки за цим договором переходять до особи, до якої перейшли права на майно, за винятком випадків примусового вилучення майна з підстав, передбачених законом, та за умови внесення відповідних змін до договору страхування».

Важливе значення для договірних відносин майнового страхування має визначення місця дії договору страхування. Так, відповідно до п. 7.4 Правил добровільного страхування майна ТДВ «Страхова компанія «Інноваційні страхові технології» [57], майно, визначене в договорі страхування, є застрахованим тільки на тій території, яка вказана в договорі страхування. Якщо застраховане майно вилучається з місця страхування, дія договору страхування майна припиняється. Однак, як правило, при зміні місця знаходження застрахованого майна страхувальник повинен завчасно повідомити страховика й у випадку збільшення ступеню ризику сплатити додаткову премію, визначену страховиком. На особливих умовах, визначених у договорі, страховик може взяти під страховий захист майно, незалежно від його місця перебування.

Отже, як випливає із вищевикладеного, за договором майнового страхування одна сторона (страховик) зобов'язується за обумовлену договором плату (страхову премію) при настанні передбаченої в договорі події (страхового випадку) відшкодувати іншій стороні (страхувальникові) або іншій особі

(вигодонабувачу) завдані внаслідок цієї події збитки застрахованому майну або збитки у зв'язку з іншими майновими інтересами страхувальника, шляхом виплати страхового відшкодування в межах визначеної договором страхової суми. Залежно від статусу страхувальника, договори майнового страхування поділяються на договори страхування майна фізичних осіб та договори страхування майна юридичних осіб [65, с. 121]. Говорушко Т.А. та Стецюк В.М акцентують увагу на суб'єктивному складі договірних зобов'язань, який є статистичним і не має такої великої варіативної похибки як об'єктивний склад договору страхування майна. У даному випадку майновий інтерес охоплює об'єкти застрахованого майна.

Залежно від об'єкта страхової охорони, виходячи зі змісту ст. 980 ЦК України та ст. ст. 6-7 Закону України «Про страхування», окремими видами договору майнового страхування є: договір страхування транспортних засобів; договір страхування вантажів та багажу (вантажобагажу); договір страхування іншого рухомого майна; договір страхування нерухомого майна; договір страхування кредитів; договір страхування інвестицій; договір страхування фінансових ризиків; договір страхування судових витрат; договір страхування тварин; договір страхування сільськогосподарської продукції; договір титульного страхування. У даному випадку правовий статус об'єктного складу визначений та відокремлений від суб'єктивної сторони - страхувальника. Мається на увазі, що послуга страхування розповсюджується лише на застраховане майно, оминаючи особисте страхування страхувальника. Так, як зазначає Кулина Ю.А., страхування, зокрема, автотранспортних засобів (каско) проводиться на випадок будь-якого пошкодження, загибелі та (або) викрадення самого автотранспортного засобу, який належним чином зареєстрований та знаходиться у справному технічному стані. Цей вид страхування не включає страхування пасажирів, вантажів та багажу, що перевозиться наземним транспортним засобом та страхування відповідальності перед третіми особами

[42 с. 17]. У свою чергу, Колотило О.Д. зазначає, що страхування вантажів (карго) є видом майнового страхування, що передбачає страхування вартості вантажів на всіх видах транспорту, без урахування страхового захисту самого транспортного засобу [41, с. 8].

Що стосується порядку виплат та розміру страхового відшкодування, це залежить від об'єкту на який поширюється страхування, від кінцевого стану (чи був від пошкоджений, втрачений, знищений або неотриманий). Особливістю страхування майна є те, що на об'єм страхової суми, що підлягає виплаті страхувальнику впливає дійсна вартість застрахованого майна.

Відповідно до судової практики пред'явлення особою вимоги про виплату страхового відшкодування в розмірі повної вартості відновлювального ремонту без урахування коефіцієнта фізичного зносу є неправомірним.

Порівнюючи майнове страхування з особистим в контексті чинників, що впливають на формування розміру страхових виплат, слід зауважити, що на відміну від майнового страхування, у якому страховик відшкодовує завдані збитки, тобто розмір виплати визначається на момент настання страхового випадку, в особистому страхуванні, навпаки, розмір виплати ніяк не залежить від збитків, завданих страховим випадком, – він визначається безпосередньо при укладенні договору страхування і дорівнює страховій сумі. При цьому страхова сума може визначати одноразовий розмір виплати, а може встановлювати розмір суми, що підлягає періодичній виплаті.

Вивчаючи категорію страхового відшкодування, Міловська Н.В. [44. с. 165] узагальнює вищевикладене та стверджує, що майнове страхування та страхування відповідальності ототожнюється зі страхуванням збитків, а особисте – зі страхуванням сум. Однак, у цивільному обороті зустрічаються виключення з цього правила, зокрема, медичне страхування. По-перше, воно є особистим за класифікацією ст. 6 Закону України «Про страхування». По-друге, медичне страхування може мати місце на випадок хвороби, тобто заподіяння

шкоди здоров'ю, і тому є особистим в силу п. 1 ст. 980 ЦК України. Незважаючи на все це, при медичному страхуванні відшкодовуються витрати на лікування, тобто прямі збитки, спричинені хворобою. Так, відповідно до ч. 14.1.521 ст. 14 Податкового кодексу України, договір добровільного медичного страхування – це договір, який передбачає страхову виплату, що здійснюється закладам охорони здоров'я у разі настання страхового випадку, пов'язаного із хворобою застрахованої особи або нещасним випадком. Такий договір має також передбачати мінімальний строк його дії один рік та повернення страхових платежів виключно страхувальнику при достроковому розірванні договору [44, с. 165].

Старування майна можна розглядати, як добровільний вид страхування, об'єктом якого є будь-яке майно, що має матеріальну цінність, умови і порядок такого страхування передбачає повну або часткове відшкодування збитків за умови настання страхового випадку передбаченого договором страхування.

Страховий інтерес поширюється на предмети різного роду, призначення яких є задоволення потреб особи. Для прикладу, до категорії майна можна віднести, як будинок, так і внутрішнє його оздоблення та речі, які знаходяться в ньому, який належить на праві приватної власності фізичних осіб, так і комерційну власність юридичних осіб.

За договором страхування страховий захист розповсюджується лише на майно, яке зазначене у договорі страхування. Предмет страхування є відокремлений від суб'єкта страхування і може бути відчужений, при цьому залишаючись під страховим захистом. При укладенні договору страхування майна страхувальник зобов'язується підтвердити страховий інтерес по відношенню до такого майна, відповідним правовим документом. При компенсації збитків розмір страхових виплат є не статичним, а залежить від фактичних завданих збитків застрахованого майна.

2.3. Особливості договірних зобов'язань з страхування відповідальності

Договірні зобов'язання зі страхування відповідальності укладаються за для захисту майнових інтересів застрахованої особи. Даний вид страхування застосовується в разі пред'явлення вимоги до страхувальника, стосовно покриття витрат завданої шкоди шляхом компенсації матеріальних втрат спричинених третім особам, що пов'язані зі здоров'ям, життям та майном. Зазначені збитки можуть бути нанесені внаслідок вчинення дії або бездіяльності страхувальника. Існування такого виду страхування спричинено тим, що особа, яка заподіяла шкоди з нанесенням збитків, відповідно до рішення суду чи за законом, має обов'язок відшкодувати їх. Зважаючи на те, що розмір збитків може бути значним, актуальність такого виду страхування є високою. Законодавством передбачається страхування відповідальності, в обов'язковому порядку, лише для випадків з можливими високими збитками, тоді як інші страхові випадки підлягають страхування лише на добровільних засадах.

В.М. Никифорак, визначає договір страхування відповідальності, як цивільно правову угоду, яка укладається між сторонами (страхувальником та страховиком). Саме ця угода передбачає, що, якщо визначений угодою та правилами страхування страховий випадок все ж таки настане, то страховик бере на себе зобов'язання в межах визначених угодою лімітів страхових виплат відшкодувати третім особам матеріальні збитки. В свою чергу страхувальник має виконувати всі передбачені угодою юридичні обов'язки, не обмежуючись своєчасною сплатою зобов'язальних страхових платежів [50, с. 5]. Токарева В.О зауважує, що специфічна особливість страхування цивільної відповідальності полягає в тому, що об'єктом страхування є не конкретна приватна власність фізичної чи юридичної особи, як у страхуванні майна, та ненастання визначених подій, пов'язаних з життям або працездатністю фізичної

особи, яка уклала договір, що характерно для особистого страхування, а відповідальність перед третіми особами [66, с. 575].

Даний вид страхування покликаний охороняти як фінансові інтереси застрахованої особи, пов'язані з компенсацією збитків, так і, з іншої сторони, захищає інтереси третій осіб, оскільки останні мають можливість відшкодування отриманих збитків, незважаючи на те, чи є у винуватця власні кошти чи ні для компенсації. Але це не означає, що при виплаті страхової компенсації постраждалій особі, сама винна особа звільняється від будь яких матеріальних зобов'язань. Навпаки, на основі договору і в межах ним визначених, на особу, яка здійснила страхування відповідальності, покладається обов'язок своєчасно сплачувати страхові внески. А за обставин, якщо розмір страхових виплат буде менший по відношенню до нанесених матеріальних збитків третім особам, виплату не визначаючої суми покладається особисто на страхувальника.

Можна стверджувати, що за наявності вище викладених обставин, страховий випадок буде вважатися таким, що настав й тягне за собою цивільну відповідальність перед третіми особами, якщо:

- дія або бездіяльність сталася протягом дії договору;
- дія або бездіяльність спричинила шкоду і є обґрунтованою та доведеною;
- на підставі рішення суду або у відповідності чинного законодавства до страхувальника було пред'явлено претензію по відшкодуванню завданих збитків;
- наявність доведеної вини страхувальника у вчиненні дії або бездіяльності що призвела до матеріальних збитків.

Як зазначає Р.В. Собо́тник, умови при яких цивільна відповідальність може бути об'єктом страхування: цивільно-правова відповідальність виступає у формі позадоговірної (деліктної) відповідальності; є юридичним наслідком порушення суб'єктивних цивільних прав третіх осіб; відповідальність набуває

конкретних ознак (розмір заподіяної шкоди, її види тощо) лише після настання страхового випадку та заздалегідь їх визначити неможливо; для покладання відповідальності за заподіяння шкоди необхідна наявність двох умов: шкоди і причинного зв'язку; звільнення від відповідальності можливе внаслідок обставин непереборної сили та умислу потерпілого [63, с. 37]. Особливістю страхування відповідальності, порівняно з іншими видами страхування є те, що по-перше, третьою особою може виявитись будь яка, попередньо не визначена особа, по друге, страхова сума компенсації попередньо не визначена. Це пов'язано з тим, що зазначені складові можуть виявитися лише при настанні страхового випадку, тобто при нанесенні збитків.

Аналізуючи норми цивільного законодавства, а саме ст. 980 Цивільного кодексу України та ст. ст. 6-7 Закону України «Про страхування», основними різновидами страхування з якими може бути пов'язана цивільна відповідальність є: страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів; страхування відповідальності перевізника (авіаперевізника і експлуатанта повітряного судна, морського перевізника та автоперевізника); страхування відповідальності при наданні професійних послуг; страхування відповідальності товаровиробників (продавців, виконавців) за шкоду, завдану третім особам, внаслідок використання неякісних товарів (робіт, послуг); страхування відповідальності підприємств-володільців джерел підвищеної екологічної небезпеки; страхування відповідальності при здійсненні космічної діяльності; інші види страхування відповідальності.

Крім цього, різновидами договорів обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності за територіальною ознакою є: внутрішній договір обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності, який діє виключно на території України; та договір міжнародного обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності, який діє на території країн, зазначених у таких договорах [65, с. 152].

Договори обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності для резидента на території України можуть поділятися за наступними типами:

- страхування відповідальності за шкоду заподіяну життю, здоров'ю, майну третіх осіб внаслідок експлуатації транспортного засобу, визначеного в договорі страхування, будь-якою особою, яка його експлуатує;
- страхування відповідальності за шкоду заподіяну життю, здоров'ю, майну третіх осіб внаслідок експлуатації будь якого транспортного засобу або одного з транспортних засобів, зазначених у договорі, особою, вказаною в договорі страхування;
- страхування відповідальності за шкоду заподіяну життю, здоров'ю, майну третіх осіб внаслідок експлуатації транспортного засобу, визначеного в договорі страхування, особою, вказаною в договорі страхування, або однією з осіб, зазначених у договорі.

Можна відзначити, що страхувальник цивільної відповідальності відповідно до договору, може бути, як одна особа так і сукупність осіб. Причому безпосередня експлуатація транспортного засобу особою, яка зазначена як страхувальник не є обов'язковою умовою.

Що стосується міжнародного обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності, то прикладом може бути так званий поліс страхування - «Зелена карта». Це комплексна міжнародна система захисту потерпілих у дорожньо-транспортних пригодах, незалежно від країни проживання страхувальника та країни реєстрації транспортного засобу. Ця система реалізує взаємодію ринків автострахування та поширюється на більше ніж 40 країн. Її структуру утворюють бюро країн і страхові компанії, які мають право реалізовувати поліси «Зеленої карти». На сьогоднішній день міжнародний поліс дає змогу особі експлуатувати транспортний засіб практично по всій Європі і тим самим отримувати страховий захист безпосередньо в країні де стався страховий випадок. При перетині кордону у особи водія обов'язково

перевіряється наявність діючого міжнародного договору страхування цивільної відповідальності, що посвідчується уніфікованим страховим сертифікатом.

Страхування цивільної відповідальності власників наземних транспортів є найпоширенішим видом. Відповідно до Закону України «Про обов'язкове страхування цивільної відповідальності власників наземних транспортів» [10] всі особи, які є власниками автотранспортних засобів (джерел підвищеної небезпеки) зобов'язані страхувати свою цивільну відповідальність на користь третіх осіб, яким може бути завдана шкоди.

Даний вид страхування забезпечує не лише захист застрахованої особи від непередбачуваних негативних наслідків матеріального характеру, а й покликаний захищати інтереси третій осіб, які, до речі, до настання страхового випадку можуть бути і не відомі.

За договором страхування цивільної відповідальності власників наземного транспорту, відповідно до Положення про особливості укладання договорів обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, де міститься норми, що регулюють порядок укладенню даного виду, як у письмовій, так і в електронній формі. Так, п. 3.1. передбачає, що для укладення внутрішнього електронного договору страхування власник транспортного засобу через інформаційно-телекомунікаційні системи (далі – ІТС) виражає намір укласти договір страхування та вносить відомості, необхідні для укладення такого договору, що є заявою на страхування. Перелік відомостей, необхідних для укладення внутрішнього електронного договору страхування, визначається Моторним (транспортним) страховим бюро України (далі – МТСБУ) та оприлюднюється на веб-сторінці МТСБУ [14].

Норми чинного законодавства та безпосередньо сам договір страхування цивільної відповідальності власників наземного транспорту спрямований на забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної життю, здоров'ю та майну

потерпілих при експлуатації наземних транспортних засобів на території України. Об'єктом страхування відповідальності власників транспортних засобів виступають майнові інтереси застрахованих осіб, пов'язані з необхідністю відшкодування шкоди, заподіяної третім особам. При цьому може бути застрахована відповідальність як самого страхувальника, так і інших осіб, зазначених у страховому полісі.

Особливістю договору страхування відповідальності полягає у тому, що його дія поширюється на шкоду яка відповідає таким вимогам:

- шкода заподіяна в результаті експлуатації транспортного засобу не самій застрахованій особі, а іншим особам;
- завдана шкода є результатом дій застрахованої особи, які встановлені та визнані в судовому порядку відповідно до норм цивільного права;
- відшкодування збитків не завжди залежить від наявності вини власника транспортного засобу, це пояснюється тим, що автотранспортні засоби віднесені до джерел підвищеної небезпеки.

При цьому передбачені випадки, при яких відповідальність страховика не настає. До них відносять: умисні дії застрахованої особи (крім випадків заподіяння шкоди потерпілим), військові дії, заподіяння шкоди за межами території страхування; шкода, що перевищує ліміт відповідальності страховика; нанесення шкоди, за яку не передбачена цивільна відповідальність тощо.

Також договір страхування цивільної відповідальності може бути укладений не лише фізичними особами, а в деяких випадках і юридичним особам, в залежності від виду їх господарської діяльності. Господарючі суб'єкти, які на підставі виданої ліцензії використовують у господарській діяльності об'єкти небезпеки можуть укласти договір цивільної відповідальності. У такому випадку, страхуванню підлягають страхові випадки, які пов'язані з майновими інтересами застрахованої особи за для компенсації збитків нанесених життю, здоров'ю, майну третім особам, а вразі аварії на

експлуатованих об'єктах – навколишньому природному середовищу. Причому розмір страхової виплати буде залежати від рівня та категорії об'єкта небезпеки, що експлуатувався.

Вказаний вид страхування здійснюється на підставі Порядку та правил проведення обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності суб'єктів господарювання за шкоду, яка може бути нанесена пожежами та аваріями на об'єктах підвищеної небезпеки, включаючи пожежо- та вибухо-небезпечні об'єкти та об'єкти, господарська діяльність на яких може привести до аварій екологічного та санітарно-епідеміологічного характеру, затверджених Постановою Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2002 р. № 1788 [21]. Також, наведений нормативний акт визначає відповідальності суб'єктів господарювання з використанням (обробка, переробка, виготовлення продукції) об'єктів, як джерел підвищеної небезпеки, та зобов'язує їх укладати відповідні види страхових договорів.

Щодо важливості страхової відповідальності господарюючими суб'єктами з подальшим матеріальним відшкодуванням шкоди, що завдана внаслідок дорожньо-транспортної пригоди з вини водія, який керував автомобілем, що перебуває у володінні роботодавця, відшкодовується саме володільцем цього джерела підвищеної небезпеки, а не безпосередньо винним водієм. Спір між двома суб'єктами господарювання, потерпілим та власником автомобіля, повинен вирішуватися за правилами знову господарського судочинства. 5 грудня 2018 року Велика Палата Верховного Суду розглянула в порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу Приватного акціонерного товариства «Київський страховий дім» на рішення Сватівського районного суду Луганської області від 29 травня 2017 року та ухвалу Апеляційного суду Луганської області від 17 серпня 2017 року у цивільній справі за позовом ПрАТ «Київський страховий дім» до Приватного підприємства «Потенціал-Луганськ», Особи 14 про відшкодування шкоди,

завданої джерелом підвищеної небезпеки, в порядку регресу. За результатами розгляду заяви Велика Палата прийняла постанову, в якій зазначила таке.

Чинність та правомірність винесеного рішення є безспірною, оскільки аргументовано нормами Цивільного кодексу України, а саме статті 1187 та 1172. На основі зазначених вище норм права не може визнаватися суб'єктом особа, на яку покладається обов'язок нести відповідальність за шкоду, яка була спричинена транспортним засобом, яким керувала особа, яка у цей момент здійснювати свої трудові обов'язки визначені трудовим договором, що укладений з особою, яка є законним володільцем автотранспортного засобу. Тут є особливість того, що водій перебував за кермом даного автомобіля на законних підставах.

У цьому разі відповідальність за шкоду завдану автомобілем покладається на його титульного володільця. Отже, і хоча шкода завдана з вини водія, відповідачем має бути юридична особа (роботодавець).

Отже, було встановлено що під час дорожньо-транспортної пригоди законним володільцем автомобіля Номер 7, 2005 року випуску, номерний знак Номер 4 було саме ПП «Потенціал-Луганськ», на виконання договірних зобов'язань з яким і діяв позивач, здійснюючи виплату страхового відшкодування на користь страховика потерпілої сторони – ПрАТ «СК «АХА Страхування». Велика Палата Верховного Суду погодилася з висновками судів попередніх інстанцій, що Особа 14 є неналежним відповідачем у справі, оскільки перебувала у трудових відносинах з ПП «Потенціал-Луганськ» і керувала транспортним засобом у зв'язку з виконанням своїх трудових обов'язків. За викладених обставин, Велика Палата Верховного Суду вважає правильним висновок апеляційного суду про наявність підстав, установлених пунктом 1 частини першої статті 205 ЦПК України (у редакції, чинній на час розгляду справи судами першої й апеляційної інстанцій), для закриття провадження у справі в частині позовних вимог ПрАТ «Київський страховий

дім» до ПП «Потенціал-Луганськ», адже спір між юридичними особами не може розглядатися в порядку цивільного судочинства та має розглядатися за правилами господарського процесуального закону [27].

Передусім укладання договору страхування відповідальності, між страхувальником та застрахованою особою, здійснюється за для захисту майнового інтересу останнього. В свою чергу, майновий інтерес застрахованої особи полягає у витратах, які виникають у страхувальника на підставі рішення суду або закону, у зв'язку з спричиненням збитків ним по відношенню до третіх осіб.

Отже, основною метою страхування відповідальності, як страхової послуги, є захист майнових інтересів страхувальника з приводу ймовірних фінансових втрат спричинених нанесенням ним збитків, заздалегідь невизначеній особі або колу осіб та/ або природньому навколишньому середовищу, шляхом вчинення дії або бездіяльності.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У випускній кваліфікаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення та комплексне дослідження проблематики правового регулювання страхових послуг. Основні результати сформульовані у наступних висновках.

1. В роботі проаналізовано позицію, що сутність страхової послуги можна розкрити лише з погляду на неї, як на фінансове зобов'язання. Досліджено визначення страхової послуги, як специфічної фінансової послуги у вигляді продажу юридично оформлених зобов'язань зі страхового захисту, які надають на ринку страховики страхувальникам, її основні ознаки та види.

Необхідно відзначити, що кожний підхід до визначення поняття «послуга», хоч і має свої недоліки, але завдяки науковому дослідженню змісту кожного окремо і відносячи ці поняття «послуги» до певної концепції, дає змогу всебічно розкрити суть «страхової послуг». Так, як предметом даного дослідження є визначення сутності страхової послуги, буде логічним на основі вищевикладеного сформулювати власне визначення: послуга – комплексний процес, який поєднує корисну дію, яка здійснюється на основі зобов'язання та спрямована на задоволення потреб та блага, яке може мати, як матеріальну та і нематеріальну форми і є об'єктом цивільно-правових зобов'язальних відносин.

Встановлено, що страхова послуга відноситься до групи послуг, тому деякі ознаки «страхової послуги» можуть мати спільні риси з іншими цивільно-правовими послугами. Але враховуючи специфіку страхової діяльності, «страхові послуги» набувають окраси індивідуальних властивостей та ознак, притаманних лише сфері страхування:

- страхова послуга виникає, надається, споживається та припиняється на підставі договору страхування;
- оплата договору страхування передуює наданню страхових послуг, причому така умова є підставою виникненню страхових зобов'язань;

- надання та споживання страхових послуги має вичерпний характер, що обмежуються умовами договору страхування;
- страхова послуга має індивідуальний характер (поширюється на конкретний випадок, майно і особу);
- страхова послуга характеризується безповоротністю, що полягає у обмеженні її повернення або обернення сторін у попередній стан;
- страхова послуга має ознаку корисного ефекту, що полягає в отриманні блага на користь споживача;
- страхова послуга має матеріальну форму кінцевого результату, що виражається у фінансово грошовій формі.
- ризиковість страхової послуги, визначається наявністю або відсутністю страхової події.

Автор роботи наголошує на необхідності законодавчого визначення поняття «страхова послуга».

2. Аргументовано, що види страхових послуг прямо залежать від видів страхування. Все ж таки, звертаючись до нормативно визначених видів страхування, слід виокремити обов'язкове та добровільне страхування. Розглянувши добровільний вид страхування, можна викласти наступне, що страхові послуги добровільного страхування визначаються цивільно-правовою угодою, яка містить спеціальні та/або загальні умови надання та споживання страхової послуги відповідно до порядку затвердженого локальними Правилами страхування згідно чинного законодавства. страхова послуга обов'язкового страхування здійснюється на основі закону та цивільно-правової угоди, яка спрямована на захист страхового інтересу пріоритетних об'єктів суспільних правовідносин та забезпечується державою, з покладанням обов'язку компенсації витрат страхувальнику.

3. На основі дослідження норм цивільного законодавства, а саме Цивільного кодексу України (ст. 979) та Закону України «Про страхування» (п.

16 ст. 6, п.11, 30, 35 ст. 7 та ч.2 ст. 7) встановлено, що страхові послуги надаються на підставі договору. Кожна страхова компанія розробляє власні правила страхування, які і закладаються в основу договору страхування.

Обґрунтовано, що особливість страхової послуги полягає в тому, що надання такої послуги починається ще до підписання договору страхування. Договір страхування укладається в письмовій формі. Також він може укладатись шляхом видачі страховиком страхувальникові страхового свідоцтва (поліса, сертифіката). У разі недодержання письмової форми договору страхування такий договір є нікчемним. Договір страхування набирає чинності з моменту внесення страхувальником першого страхового платежу, якщо інше не встановлено договором.

Автором пропонується власне визначення поняття «договору страхування», що являє собою зовнішній прояв волевиявлення осіб у паперовій або електронній формі, та є юридичним фактом, що породжує зобов'язальні відносини в сфері надання страхових послуг, основна мета, якого є мінімізації матеріальних ризиків, шляхом виплат страхових відшкодувань при настанні вірогідних і випадкових, попередньо визначених обставин.

Проведений аналіз чинного законодавства дає можливість стверджувати, що основи правового регулювання укладення договорів страхування в електронній формі за допомогою мережі Інтернет закладено. Проте Закон України «Про страхування» не містить положень щодо порядку укладення договору страхування в електронній формі. Натомість існує ряд законів, які в тій чи іншій мірі, встановлюють загальні правила для укладення договорів в електронній формі з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Запровадження електронної форми договору страхування відповідає сучасним тенденціям на міжнародному страховому ринку та має позитивну динаміку на страховому ринку України, що підтверджується зростаючою кількістю пропозицій страхових компаній укласти договір в мережі Інтернет. Для

прикладу, МТСБУ пропонує укласти в електронній формі договір страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів.

Як наслідок, укладення електронних договорів страхування за допомогою мережі Інтернет, сприяє відкритості страхових компаній та їх послуг для споживачів, спрощенню та оперативності процесу укладання таких видів договорів, а також контролю як зі сторони державних органів, так і суспільства.

4. Встановлено, що страхування майна можна розглядати, як добровільний вид страхування, об'єктом якого є будь-яке майно, що має матеріальну цінність, умови і порядок такого страхування передбачає повну або часткове відшкодування збитків за умови настання страхового випадку передбаченого договором страхування.

Порівнюючи майнове страхування з особистим в контексті чинників, що впливають на формування розміру страхових виплат, можна зауважити наступне. На відміну від майнового страхування, у якому страховик відшкодовує завдані збитки, тобто розмір виплати визначається на момент настання страхового випадку, в особистому страхуванні, навпаки, розмір виплати не залежить від збитків, завданих страховим випадком. Розмір страхової виплати визначається безпосередньо при укладенні договору страхування і дорівнює страховій сумі. Головною умовою є настання страхового випадку, а вже від виду страхового випадку буде залежить розмір страхової компенсації. При цьому страхова сума може визначати одноразовий розмір виплати, а може встановлювати розмір суми, що підлягає періодичній виплаті. Розмір страхової виплати буде залежить від того, чи підпадає цей випадок під визначення «страхового випадку» і наскільки від нього постраждало майно. Страхова виплата буде здійснюватися в межах страхової суми, навіть, якщо завдана шкода майну є фактично більшою. І навпаки, страхова виплата може бути менша за страхову суму, якщо майно пошкоджено лише частково.

Виявлено, що за договором страхування майна страховий захист розповсюджується лише на майно, яке зазначене у договорі страхування. Предмет страхування є відокремлений від суб'єкта страхування і може бути відчужений, при цьому залишаючись під страховим захистом. При укладені договору страхування майна страхувальник зобов'язується підтвердити страховий інтерес по відношенню до такого майна, відповідним правовим документом. При компенсації збитків розмір страхових виплат є не статичним, а залежить від фактичних завданих збитків застрахованого майна.

5. Аргументовано, що договір страхування відповідальності укладається між страхувальником (застрахованою особою) та страховиком, передусім для захисту фінансових інтересів застрахованої особи від витрат, які на підставі закону або рішення суду, можуть бути покладені на нього, у зв'язку з спричиненням ним збитків третій особі. Отже, основною метою страхування відповідальності, є захист майнових інтересів страхувальника з приводу ймовірних фінансових збитків спричинених нанесенням збитків, шляхом дії або бездіяльності заздалегідь невизначеному колу осіб або особі та або природньому навколишньому середовищу, шляхом вчинення дії або бездіяльності.

З урахуванням проведеного дослідження та викладених висновків, пропонуємо наступні зміни до законодавства:

1. Доповнити статтю 1 Закону України «Про страхування» частиною 2 наступного змісту:

- «страхова послуга – це комплексний процес, який складається з позитивних дій страховика по відношенню до страхувальника, які вчиняються на підставі цивільно-правових договірних зобов'язань, і зміст яких спрямований на задоволення страхувальника у формі блага (матеріального та нематеріального характеру) з метою захисту фінансових інтересів фізичних і юридичних осіб».

2. Пропонується статтю 16 Закону України «Про страхування» викласти в наступній редакції:

- «Договір страхування - це письмова угода, укладена в паперовій або електронній формі між страхувальником і страховиком, згідно з якою страховик бере на себе зобов'язання у разі настання страхового випадку здійснити страхову виплату страхувальнику або іншій особі, визначеній у договорі страхування страхувальником, на користь якої укладено договір страхування (подати допомогу, виконати послугу тощо), а страхувальник зобов'язується сплачувати страхові платежі у визначені строки та виконувати інші умови договору».

- «Електронний договір страхування» є різновидом цивільно-правового договору і виступає як регулятор суспільних відносин в сфері захисту майнових інтересів фізичних і юридичних осіб та може бути укладений для всіх видів страхування.

3. Пропонується доповнити норми ст. 177 Цивільного кодексу України, визначенням наступного змісту:

- «Страхова послуга – це комплексний процес, який складається з позитивних дій страховика по відношенню до страхувальника, які вчиняються на підставі цивільно-правових договірних зобов'язань, зміст яких спрямований на задоволення потреб у формі блага (матеріального та нематеріального характеру) з метою захисту фінансових інтересів фізичних і юридичних осіб та є об'єктом цивільно-правових відносин».

Зазначені пропозиції щодо правового регулювання договірних зобов'язань з надання страхових послуг та можуть бути впроваджені до законодавства України, а також можуть використовуватись у правозастосовній діяльності при захисті прав споживачів страхової послуги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення 01 липня 2020 року).
2. Генеральна угода про торгівлю послугами від 15.04.1994 р. № 981_017 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_017 (дата звернення 01 серпня 2020 року).
3. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення 01 серпня 2020 року).
4. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.03.2003 р. № 435-IV. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення 01 березня 2019 року).
5. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 р. № 2155-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19>. (дата звернення 10 березня 2020 року).
6. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-20> (дата звернення 26 березня 2020 року).
7. Про електронну комерцію : Закон України від 03.03.2015 р. № 675-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19> (дата звернення 10 березня 2020 року).
8. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 23.09.1999 р. № 1105-XIV. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14> (дата звернення 01 серпня 2020 року).

9. Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991 р. № 1023-ХІІ. *Верховна Рада України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12> (дата звернення 23 липня 2020 року).

10. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів : Закон України від 01.07.2004 р. № 1961-ІV. *Верховна Рада України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1961-15> (дата звернення 10 серпня 2020 року).

11. Про оренду державного та комунального майна: Закон України від 03.10.2019 р. № 157-ІХ. *Верховна Рада України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-20#Text> (дата звернення 01 липня 2020 року).

12. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: Закон України від 05.04.2001 р. № 2346-ІІІ. *Верховна Рада України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2346-14>. (дата звернення 10 березня 2020 року).

13. Про страхування: Закон України від 07.03.1996 р. №86/96-ВР. *Верховна Рада України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр> (дата звернення 01 серпня 2020 року).

14. Про угоди про розподіл продукції: Закон України від 14.09.1999 р. № 1039-ХІV. *Верховна Рада України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1039-14#Text> (дата звернення 10 вересня 2020 року).

15. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12.07.2001 р. № 2664-ІІІ. *Верховна Рада України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14> (дата звернення 10 вересня 2020 року).

16. Про затвердження положення про особливості укладання договорів обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: Розпорядження Державної комісії з

регулювання ринків фінансових послуг України від 27.10.2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1483-11> (дата звернення 01 вересня 2020 року).

17. Про затвердження Порядку та умов обов'язкового державного страхування посадових осіб інспекцій державного архітектурно-будівельного контролю: Постанова Кабінету Міністрів України від 31.03.1995 р. N 227 *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-95-%D0%BF#Text> (дата звернення 17 жовтня 2020 року).

18. Про затвердження Положення про обов'язкове особисте страхування від нещасних випадків на транспорті: Постанова Кабінету Міністрів України від 14.08.1996 р. N 959 *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-96-%D0%BF#Text> (дата звернення 10 липня 2020 року).

19. Про Порядок і правила проведення обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності приватного нотаріуса: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.08.2015 р. № 624. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/624-2015-%D0%BF#n8> (дата звернення 10 липня 2020 року).

20. Про Порядок і правила проведення обов'язкового страхування цивільної відповідальності інвестора, в тому числі за шкоду, заподіяну довкіллю, здоров'ю людей, за угодою про розподіл продукції, якщо інше не передбачено такою угодою: Постанова Кабінету Міністрів України від 13.11.2013 р. № 981 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981-2013-%D0%BF#n8> (дата звернення 01 липня 2020 року).

21. Про Порядок та правила проведення обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності суб'єктів господарювання за шкоду, яка може бути нанесена пожежами та аваріями на об'єктах підвищеної небезпеки, включаючи пожежо- та вибухо-небезпечні об'єкти та об'єкти, господарська

діяльність на яких може привести до аварій екологічного та санітарно-епідеміологічного характеру: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.11.2002 р. № 1788. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-2002-%D0%BF#Text> (дата звернення 26 червня 2020 року).

22. Про порядок провадження діяльності страховими посередниками : Постанова Кабінету Міністрів України від 18.12.1996 року № 1523 *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1523-96-%D0%BF> (дата звернення 01 серпня 2020 року).

23. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р. URL: http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/ru/publish/article?art_id=246581344& (дата звернення 18 липня 202 року).

24. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного цивільного суду від 12.09.2018 року у справі № 287/1/16-ц (провадження № 61-19900св18) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76536134> (дата звернення 15 липня 2020 року).

25. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 01.03.2018 року у справі № 910/13353/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72616971> (дата звернення 01 липня 2020 року).

26. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного цивільного суду від 08.09.2018 року у справі № 758/4873/16-ц (провадження № 61-7744св18). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75893789> (дата звернення 11 жовтня 2020 року).

27. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 05.01.2018 р. у справі № 426/16825/16-ц (провадження № 14-497цс18) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78470372> (дата звернення 11 жовтня 2020 року).

28. Бігдаш В. Д. Тенденції розвитку механізмів управління в діяльності страхових компаній України / В. Д. Бігдаш // Наукові праці МАУП. - 2013. - Вип. 1. - С. 154-161. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npmaup_2013_1_28.
29. Біла книга. Майбутнє регулювання ринку страхування в Україні URL:https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/White_paper_insurance_fin_pr_2020-04-22.pdf?v=4 (дата звернення 16 червня 2020 року).
30. Васильєва В.А. Цивільно-правове регулювання діяльності з надання посередницьких послуг : [монографія] / В. А. Васильєва. – Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, 2006. – 346 с.
31. Вовчак О. Д. Страхові послуги: навч. посіб. / О. Д. Вовчак. Львів: Компакт – ЛВ, 2006. 656 с.
32. Гаманкова О.О. Ринок страхових послуг України: теорія, методологія, практика: монографія / О.О. Гаманкова. Київ: КНЕУ, 2009. 283 с.
33. Гейнц Р.М. Цивільно-правове регулювання відносин за договором про надання комунальних послуг : дис. канд. юрид. наук : 12.00.03 / Гейнц Руслана Миколаївна ; Н.-д. ін-т приват. права і підприємництва НАПН України. – К., 2011. – 229 с.
34. Говорушко Т.А. Страхові послуги : Підручник. Київ: ЦУЛ, 2011. 376 с.
35. До уваги споживачів фінансових послуг: повідомлення щодо випадків неналежного оформлення договорів страхування URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiini-povidomlennia/24186.html> (дата звернення 22 березня 2020 року).
36. Електронний поліс. Особливості укладання та використання внутрішніх електронних договорів обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів URL:

http://www.mtsbu.ua/ua/for_consumers/96536/133862/ (дата звернення 01 жовтня 2020 року).

37. Електронний поліс: що це таке. URL: http://www.mtsbu.ua/ua/for_consumers/96536/133862/ (дата звернення 17 жовтня 2020 року).

38. Ільченко Г.О. Цивільно-правовий захист прав споживачів страхових послуг: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук: 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака. Київ: 2016. 201 с.

39. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України. Зведена динаміка основних показників страхового ринку Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-stan-i-rozvytok-strakhovoho-ryнку-Ukrainy.html> (дата звернення 01 вересня 2020 року).

40. Качмар О., Бортман О. Страхові спори. Огляд практики Верховного Суду: Юридична газета №45, 2018 URL : http://vkr.ua/ua/publications/articles/ctrakhovi_spori_oglyad_praktiki_verkhovnogo_sudu/ (дата звернення 01 вересня 2020 року).

41. Колотило О.Д. Страхування вантажів: досвід і напрямки розвитку в Україні: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.04.01; Київський національний економічний університет. Київ, 2002. 21 с.

42. Кулина Ю.А. Договір страхування каско автотранспортних засобів у цивільному праві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03; Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2013. 20 с.

43. Луць В.В. Контракти в підприємницькій діяльності : навч. посіб. / В. В. Луць ; Прикарпат. ун-т ім. В. Стефаника. Київ: Юрінком-Інтер, 1999. – 556 с.

44. Міловська Н.В. Теоретичні засади цивільно-правового регулювання договірних відносин зі страхування: дис. д-ра юрид. наук: 12.00.03 / Міловська Надія Василівна; Нац. акад. прав. наук України, НДІ приват. права і підприємництва ім. Ф. Г. Бурчака. Київ, 2019. -515 с.

45. Міловська Н.В. Теоретичні засади цивільно-правового регулювання договірних відносин зі страхування: автореф. дис.д-ра юрид. наук: 12.00.03 / Міловська Надія Василівна ; Нац. акад. прав. наук України, НДІ приват. права і підприємництва ім. Ф. Г. Бурчака. - Київ, 2019. - 36 с.

46. Міловська Н. Правова природа договору особистого страхування : Підприємництво, господарство і право URL: <http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2018/12/7.pdf> (дата звернення 01 серпня 2019 року).

47. Мінкович В. Т. Тимчак Н. В. Перспективні напрямки розвитку окремих видів страхування в умовах трансформації економіки України Наукова стаття URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=29437817> (дата звернення 01 жовтня 2020 року).

48. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України : у 2 т. . 5-те вид., переробл. і допов / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. Київ: Юрінком Інтер, 2013. Т. 2. 2013. 1120 с.

49. Національний банк надав пропозиції Нацкомфінпослуг для підтримки роботи страхових компаній в умовах карантину URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-nadav-propozitsiyi-natskomfinposlug-dlya-pidtrimki-roboti-strahovih-kompaniy-v-umovah-karantinu> (дата звернення 11 жовтня 2020 року).

50. Никифорак В.М. Договір страхування відповідальності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03; НАН України, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2002. 19 с.

51. Панченко М. І. Цивільне право України. Навч. посіб. Київ: Знання, 2005. 583 с.

52. Пацурія Н.Б. Обов'язкове страхування медичних працівників при захворюванні на SARS-CoV-2 (COVID-19): нездійсненна ідея чи реальність? URL: <https://coordynata.com.ua/obovazkove-strahuvanna-medicnih-pracivnikiv-pri-zahvoruvanni-na-sars-cov-2-covid-19-nezdijsnenna-idea-ci-realnist> (дата звернення 11 жовтня 2020 року).

53. Пирій Н. М. Страхувальний ринок України: сучасний стан та перспективи розвитку. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2018/60.pdf (дата звернення 01 жовтня 2020 року).

54. Підсумки діяльності страхових компаній за I півріччя 2019 року URL: https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/SK/sk_I_piv_%202019.pdf (дата звернення 27 вересня 2020 р.).

55. Полчанов А. Ю. Особливості розвитку страхування в умовах поширення інтернету: *Вісник ЖДТУ*. 2015. URL: <https://www.docsity.com/ru/internet-strahuvannya-v-ukrajini/2031020/> (дата звернення 01 жовтня 2020 року).

56. Правове регулювання діяльності у сфері страхування та перестрахування: проблеми теорії та практики : монографія / Н. Б.Пацурія, І. М. Войцеховська, А. С. Головачова. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. 256 с.

57. Правила добровільного страхування майна ТДВ «Страхова компанія «Інноваційні страхові технології». URL: http://inte.com.ua/prav/prav_mauno.pdf (дата звернення: 10 серпня 2020 р.).

58. Правил добровільного страхування майна №220.5.2015 (крім залізничного, наземного, повітряного, водного транспорту морського внутрішнього та інших видів водного транспорту) вантажів та багажу (вантажобагажу)) ПрАТ СК «ПЗУ Україна». URL: <https://www.pzu.com.ua/admin/upload/file/information.pdf> (дата звернення 05 вересня 2020 р.).

59. Приказюк Н. В. Електронний страховий поліс: нові можливості для розвитку страхування в Україні / Н. В. Приказюк, М. О. Акатъева // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. 2015. - Вип. 12. С. 219-222.

60. Проект Закону про внесення змін до деяких законів України та виклад Закону України «Про страхування» у новій редакції від 19.12.11 № 9614 URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=42141 144 (дата звернення 1 вересня 2020 року).

61. Резнікова В.В. Сутність категорії «послуга» : аналіз існуючих концепцій *Вісник господарського судочинства*. 2009. № 1. С. 58–68.

62. Сива Т.В. Зміст і характерні ознаки страхових послуг // *Науковий вісник НЛТУ України* : зб. наук.–техн. пр. 2006. Вип. 16.2. С. 294–298.

63. Сobotник Р.В. Договір страхування цивільної відповідальності за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2015. 229 с.

64. Страхова програма «Захист від COVID-19» URL: <https://krayina.com/2020/04/> (дата звернення 27 вересня 2020 року).

65. Страхування: навч. посіб. / Т. А. Говорушко, В. М. Стецюк; за ред. Т. А. Говорушко. Львів: «Магнолія 2006», 2014. 328 с.

66. Токарева В.О. Історичні аспекти страхування цивільної відповідальності. Актуальні проблеми держави і права. 2011. Вип. 59. С. 571–575.

67. Устінський А.В. Цивільно-правове регулювання відносин у сфері надання готельних послуг: дис. Кан. юрид. наук: 12.00.03 / Устінський Андрій Вікторович Державний вищий навчальний заклад «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». - Івано-Франківськ, 2016, 242 с.

68. Федорова Н.О. Зарубіжний досвід державного регулювання страхової діяльності: *НТУ КПІ*. 2017 URL: http://ra.stateandregions.zp.ua/archive/3_2017/22.pdf (дата звернення 01 жовтня 2020 року).

69. Фисун І. В., Чернявська О. В. Сутність страхової послуги як товару на страховому ринку Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України. № 2 (41). 2010. С. 178–183. URL: <http://dspace.uccu.org.ua/bitstream/123456789/654/1/Fisun.pdf> (дата звернення 01 жовтня 2020 року).

70. Яворська Т. В. Страхові послуги: Навч. посібник. Київ: Знання, 2008. 350 с.